

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH OSOB SE ZDRAVOTNÍM
POSTIŽENÍM**

Bakalářská práce

Jméno autora: Jana Hodoušová

Jméno vedoucího práce: Ing. Renata Švestková, Ph.D.

11. 5. 2009

Abstrakt

Tématem této bakalářské práce je „Vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením.“

V teoretické části jsem se zaměřila na objasnění pojmů, jako je celoživotní vzdělávání a učení, andragogika, speciální pedagogika (ve smyslu jednotlivých typů postižení a jejich specifik ve vztahu ke vzdělávání).

V praktické části práce se věnuji popisu cíle práce, metod výzkumu a vlastních výsledků. Cíle výzkumu: 1. zjistit, jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením, 2. zjistit, jak osoby se zdravotním postižením tyto možnosti dalšího vzdělávání hodnotí.

Pro realizaci výzkumné části práce jsem zvolila kvalitativní typ výzkumu, metodu dotazování, techniku rozhovor. Výzkum probíhal v neziskových organizacích, které sdružují osoby se zdravotním postižením nebo jim poskytují různé služby, v období od února do dubna 2009. Pro výběr zařízení jsem použila „Průvodce sociálními službami města České Budějovice 2009“, což je dokument, který mohou využít osoby se zdravotním postižením, pokud budou službu vyhledávat. Celkem bylo osloveno 11 organizací, z toho dvě organizace se odmítly výzkumu zúčastnit. Výzkumný soubor č. 1 tvořily osoby se zdravotním postižením ve věku 15 – 64 let, kterých bylo 35. Výzkumný soubor č. 2 tvořili pracovníci zařízení, věnující se osobám se zdravotním postižením na Českobudějovicku, kterých bylo 9.

Výsledky výzkumu ukázaly, že respondenti nemají dostatečný přehled o možnostech dalšího vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením. Většina jich na otázku, zda jsou možnosti vzdělávání pro tyto osoby dostačující, nedokázala odpovědět. Dále výsledky práce ukázaly, že pracovníci neziskových organizací, sídlící v Českých Budějovicích, vědí minimálně o jednom zařízení, které se dalším vzděláváním osob se zdravotním postižením zabývá. Pouze jeden respondent nemá přehled žádný.

Uvedenou bakalářskou práci je možno využít pro vzdělávací instituce, nabízející další vzdělávání osobám se zdravotním postižením a pro neziskové organizace, věnující se těmto osobám. Dále mohou být využity Úřadem práce v Českých Budějovicích.

Abstract

The subject matter of these bachelor graduation theses is the education of handicapped adults.

I have focused the theoretical part on the explanation of some basic concepts such as lifelong learning and study, andragogy, special pedagogy (in the sense of particular types of afflictions and their specifics in relation to education).

I have dedicated the applied part of these theses to the description of the target of the theses, the description of research methods, and the description of my results. These are the targets of my research: 1. to learn the further training possibilities for handicapped adults; 2. to learn the evaluation of these further training possibilities by handicapped adults themselves.

I have chosen the qualitative type of research, the method of questioning and the technique of the dialogue for the research implementation of my theses. The research took place in non-profit-making organizations which associate handicapped people, or which provide some services for them, in the period from February 2009 to April 2009. For selection of establishments I used the "Guidebook Through Social Services of the City of České Budějovice 2009"; this document can be used by handicapped people, if they look for a service. I approached 11 organizations altogether; two of them refused to participate in my research. In research group no 1 there were 35 handicapped people, from 15 to 64 years old. In research group no 2 there were 9 employees of those organizations which provide services for handicapped people in the region of České Budějovice.

Research results demonstrate that respondents do not have proper view of further training possibilities for handicapped adults. Most of them were not able to answer my question whether their further training possibilities are sufficient, or not. Other results of my research demonstrate that employees of non-profit-making organizations situated in České Budějovice know about at least one establishment which is engaged in further training of handicapped people. Only one respondent was ignorant.

These bachelor graduation theses can be used by educational institutions which offer further training for handicapped people, and by non-profit-making organizations which apply themselves to those people. Furthermore, these theses can be used by The Bureau of Labour in České Budějovice as well.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 11. 5. 2009

Hodoušová Jana

Poděkování:

Děkuji tímto vedoucí bakalářské práce, paní Ing. Renatě Švestkové, Ph.D., za odborné vedení práce, cenné rady, ochotu a čas, který mi věnovala. Také děkuji klientům a pracovníkům, s kterými jsem vedla rozhovory.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mě při studiu na této škole podporovala.

Obsah

Úvod	10
1. Současný stav	11
1.1 Pojmy v andragogice	11
1.2 Vývoj andragogiky	12 - 14
1.2.1 Celoživotní vzdělávání	14 - 15
1.2.2 Sebevzdělávání	15
1.2.3 Terénní vzdělávání	15 - 16
1.2.4 Zaměření vzdělávací soustavy	16
1.2.5 Vzdělavatel dospělých	16 - 17
1.2.6 Smysl vzdělávání dospělých	17
1.3 Vzdělávací politika ČR	17 - 18
1.4 Členství ČR v OECD	18 - 19
1.5 Významné dokumenty ve vztahu ke vzdělávání dospělých	19 - 21
1.6 Realizace vzdělávání dospělých osob v ČR	21- 22
1.6.1 Vzdělávání dospělých v ČR	22 - 23
1.6.2 Bariéry v učení a vzdělávání dospělých	23
1.7 Aktuální trendy ve vzdělávání dospělých v ČR	24 - 25
1.8 Základní pojmy ze speciální pedagogiky	25
1.9 Základní národní i mezinárodní dokumenty týkající se osob se zdravotním postižením	26 - 28
1.10 Výchova a vzdělávání osob se zdravotním postižením	28 - 29
1.10.1 Raná péče	29 - 30
1.10.2 Předškolní a školní vzdělávání osob se zdravotním postižením	30
1.10.3 Celoživotní vzdělávání osob se zdravotním postižením	30 - 31
1.11 Typy postižení	31
1.11.1 Zrakové postižení	31 - 32
1.11.2 Sluchové postižení	32 - 33
1.11.3 Vady a poruchy řeči	33 - 34

1.11.4 Tělesné postižení	34 - 35
1.11.5 Mentální postižení	35 - 36
1.11.6 Poruchy učení	36 - 37
1.11.7 Poruchy chování	37
2. Cíl práce a hypotézy	38
3. Metodika výzkumu	39
3.1 Použitá metoda	39
3.2 Charakteristika výzkumného souboru	39 - 40
4. Výsledky	41
4.1 Vyhodnocení odpovědí osob se zdravotním postižením	41 - 58
4.2 Vyhodnocení odpovědí pracovníku neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením	58 - 62
5. Diskuze	63 - 68
6. Závěr	69
7. Seznam použité literatury	70 - 72
8. Klíčová slova	73
9. Přílohy	74

Úvod

Tématem této bakalářské práce je „Vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením.“ Vzdělávání v životě lidí představuje významnou oblast. Mělo by být přístupné všem, i osobám se zdravotním postižením.

Zvolila jsem si toto téma, protože si myslím, že je aktuální a kdykoli se může týkat někoho z nás. Můžeme mít kamaráda, který bude potřebovat v tomto ohledu poradit, kam se obrátit apod., můžeme to být třeba i my, kteří se z nějakého důvodu (úraz, nemoc apod.) ocitneme v této situaci. Myslím si, že není od věci mít alespoň malý přehled o tom, jak se osoby se zdravotním postižením dále vzdělávají a mohou vzdělávat.

Výzkumy, které byly v rámci studentských prací realizovány, se většinou zaměřovaly na jednotlivá zdravotní postižení a jejich problematiku. Pokud jde o vzdělávání osob se zdravotním postižením, bylo spíše zmíněno vzdělávání dětí, nikoli však dospělých osob.

Další vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením není dle mého názoru v současnosti tak rozšířené, jako vzdělávání dospělé zdravé populace. Myslím si, že velkou roli v této problematice hrají finance, které na speciální pomůcky pro dospělé, zdravotně postižené osoby, nezbývají. Každý by se měl vzdělávat, nejlépe po celý svůj život.

Vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením jsem zkoumala jak z pohledu zdravotně postižených jedinců v produktivním věku, zahrnující období 15-64 let, tak z pohledu pracovníků neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením.

V teoretické části jsem se zaměřila na objasnění pojmů, jako je celoživotní vzdělávání a učení, andragogika, speciální pedagogika (ve smyslu jednotlivých typů postižení a jejich specifik ve vztahu ke vzdělávání).

V praktické části práce jsem si jako cíl výzkumu stanovila zjistit, jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením. Dále jak osoby se zdravotním postižením tyto možnosti hodnotí.

1 Současný stav

1.1 Pojmy v andragogice

Výchova je proces utváření osobnosti, působící především na city a vůli, vytváří charakter. Beneš (2003) označuje výchovu za záměrný proces působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji. **(2)**

Vzdělávání je proces dotváření osobnosti přenášením informací, dovedností, návyků, vytváří vzdělanost. **(2)**

Vzdělávání není jen přípravou na dospělost, je to nepřetržitý proces. **(25)**

Celoživotní učení má člověku poskytovat možnost vzdělávat se v různých etapách svého rozvoje do úrovně svých možností. **(13)**

Vzdělávání dospělých zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, vytváření vědomostí a dovedností dospělého člověka. **(13)**

Další vzdělávání zahrnuje vzdělávání, které navazuje na školské vzdělávání, případně na pracovní praxi. **(13)**

Další profesní vzdělávání zahrnuje všechny formy profesního a odborného vzdělávání v průběhu aktivního pracovního života po skončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému. **(13)**

Vyučování je činnost učitele, který motivuje a usměřňuje učení žáka tak, aby dosáhl žádoucího stavu, tj. určité soustavy vědomostí, dovedností a návyků. Učitel je ve vyučovacím procesu relativně aktivnějším, řídicím činitelem, vysílá informace a impulsy, organizuje průběh osvojování poznatků, hodnotí a kontroluje průběh učení atd. **(17)**

Učení je aktivní činnost žáka spočívající v kvantitativním a kvalitativním nárůstu osvojených poznatků. **(17)**

Dospělý znamená jedinec, který dosáhl biologické, psychické, ale zejména sociálně ekonomické zralosti. **(2)**

1.2 Vývoj andragogiky

Andragogika je různě definována a interpretována. Poprvé pravděpodobně použil tento neznámý pojem německý vysokoškolský učitel Kapp v roce 1833. Kapp se snažil odlišit pedagogiku a vzdělávání dospělých, které má jiné cíle a východiska. (4)

V opozici k němu stál Herbart, který pro dospělé uznával jako cestu ke zdokonalení pouze sebevýchovu. Ve dvacátých letech tohoto století označil pojmem andragogika německý sociolog a pracovník Akademie práce, Rosenstock-Huessy adekvátní metody vzdělávání dospělých. Specifické formy chápání andragogiky rozvinuli v padesátých letech Němec Póggeler a Švýcar Hanselmann. Andragogika se začala prosazovat i v dalších evropských zemích, obzvláště v bývalé Jugoslávii.

Nutnost učit se je daná společenským vývojem. Pro učení dospělých musí ovšem být vytvořeny odpovídající podmínky, jako je např. využití zkušeností, motivace, atd. Dospělý se neučí do zásoby, ale chce řešit určité problémy. Ve většině případů je v současnosti vedoucí vzdělávacích kurzů dospělých v nejlepším případě odborník na tematiku, málokdy ale má andragogickou nebo didaktickou kvalifikaci.

Výuka dospělých by měla být koncipována na jiných základech než výuka školní. Na rozdíl od školy nejde o uspořádání obsahů podle logiky předmětu, o pasivní získávání předepsaného vědění, ale o pomoc při formulování problémů a o podporu při hledání vlastní cesty jejich řešení.

Andragogiku lze v současnosti chápat jako oblast služeb jednotlivcům, skupinám, institucím atd., která tvorbou vzdělávací nabídky slouží k uspokojování vzdělávacích zájmů a potřeb. (5)

Andragogika je vědní studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých. (4)

Vzdělávání dospělých se dá definovat z hlediska účastníka. Potom se jedná o proces, ve kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny znalostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností. Dospělým ve smyslu vzdělávání dospělých je osoba, jejíž hlavní sociální role se dají charakterizovat statutem

dospělého a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému.

Vzdělání můžeme chápat jako

- součást kognitivního vybavení osobnosti (vědomosti, znalosti, schopnosti a dovednosti),
- společensky organizovanou činnost
- určitý dosažený stav „vzdělanosti“ ve společnosti.

Vzdělávání dospělých

- je nabídka, kterou využívá dospělý podle svých potřeb nebo pod tlakem okolností,
- spíše doprovází, než se snaží řídit dospělého člověka. (5)

Základní historická data

1826 – v USA vznikají první školy pro dospělé

1926 – vznikla Americká asociace pro vzdělávání dospělých (21)

1979 – zřízena na FF UP v Olomouci samostatná katedra výchovy a vzdělávání dospělých

1991 – založena Národní rada pro dálkové vzdělávání v ČR (22)

1996 – Evropský rok celoživotního učení (23)

Andragogika a pedagogika se nevyvíjely spojitě nýbrž navzájem izolovaně. To se projevuje i dnes – mezi oběma obory teorie a výzkumu je málo kontaktů. To je patrně způsobeno odlišnými historickými kořeny obou oborů. Pedagogika se původně vyvinula z filozofie, kdežto andragogika vznikla původně z aktivit sociálního charakteru (zejména lidová osvěta). V současné době je andragogika skutečným vědním oborem, což je dokládáno zejména tím, že se přednáší na vysokých školách, kde má vlastní katedry a vědecká pracoviště.

Po roce 1989 andragogika zahájila svůj rozvoj především na dvou vysokoškolských pracovištích, a to na:

- Katedře andragogiky a personálního řízení, která působí na Filozofické fakultě UK v Praze.
- Katedře sociologie a andragogiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. **(26)**

Význam andragogiky

- význam teoretický – odhaluje zákonitosti procesu výchovy a vzdělávání dospělých, hledá takové metody a techniky, pomocí nichž může andragogika naplnit očekávání společnosti
- význam praktický – základem je poskytování podnětů a postupů pro realizaci výchovné i vzdělávací práce realizátorům vzdělávacích akcí i sebevzdělávajícím se dospělým jedincům. **(13)**

1.2.1 Celoživotní vzdělávání

Další odborné vzdělávání je chápáno jako předpoklad osobní a společenské prosperity. **(4)**

Celoživotní vzdělávání je chápáno jako formativní proces, který probíhá v těchto etapách:

- předškolní výchova vzdělávání,
- základní výchova a vzdělávání po dobu povinné školní docházky na základních školách,
- všeobecné vzdělávání realizované na gymnáziích,
- odborné vzdělávání realizované na středních odborných učilištích, vyšších odborných školách a školách vysokých,
- vzdělávání dospělých zahrnující období jejich produktivního věku i v období skončení jejich ekonomické aktivity realizované různými subjekty (školami, podniky, vzdělávacími institucemi, rodinami apod.).

Vzdělávání, tak jako každá činnost, je vedeno snahou člověka uspokojit své potřeby. Lze tvrdit, že vzdělávání v mládí a dospělosti jsou vzájemně nezastupitelná. Ve vzdělávání dětí je snaha o zavedení pevného systému, řádu do poznání. Školský systém kontroluje a sankcionuje chování a jednání žáků. Vzdělávání dospělých je postaveno na individuálním přístupu a na uspokojení vzdělávacích potřeb účastníků. Nezbytné je, aby byl dospělý aktivní. Dospělí by měli mít možnost více ovlivňovat cíle a metody výuky. Dospělí se pro výuku nejčastěji rozhodnou, má-li pro ně téma nějakou hodnotu. (17)

1.2.2 Sebevzdělávání

Sebevzdělávání je dnes pro člověka často významnou cestou, jak řešit určité pracovní či životní problémy. Sebevzdělávání probíhá většinou na základě určité opory (studijní pomůcky), kterými je např. kniha, časopis, skriptum, televize, rádio, videozáznam a další). Základem procesu sebevzdělávání je testování, v jehož rámci se provádí přezkoušení, týkající se vědomostí, dovedností, postojů apod. (18)

1.2.3 Terénní vzdělávání

Terénní vzdělávání je vzdělávání jedinců v místech jejich působení. Představuje specifickou formu vzdělávací práce. Kurzy představují v terénním vzdělávání poměrně častou formu vzdělávání. Jejich trvání je od jednoho dne do několika měsíců, v některých případech i několika let. Hlavním účelem kurzu je sdělovat vědomosti a poskytnout zkušenosti lidem, kteří je potřebují k tomu, aby mohli vykonávat určité funkce. (18)

Typy terénních kurzů

1. jednodenní školení

Ve srovnání s ostatními formami vzdělávání jsou méně nákladné (nefinancuje se ubytování atd.)

2. krátké internátní kurzy

Do této kategorie řadíme všechny kurzy, které jsou internátní a pořádají se pravidelně po stanoveném časovém intervalu. Obvykle trvají až 3 dny, v některých případech

mohou trvat až týden. Vzhledem k trvání je zpravidla nutno poskytnout účastníkům ubytování, stravu atd.

Semináře

Účelem je poskytnout informace a napomoci účastníkům vytvořit si vědomosti o určitém problému a stimulovat aktivní diskusi mezi účastníky.

Konference

Účelem je shromáždit na krátkou dobu (1-2 dny) skupinu lidí se společným zájmem a poskytnou jim čerstvé informace z daného oboru.

Studijní skupiny

Tato kategorie zahrnuje studijní kroužky a diskusní skupiny. Je to schůzka lidí se stejnými vzdělávacími potřebami. Ve skupině není žádný lektor, pouze vedoucí, kterého si skupina zvolí. **(18)**

1.2.4 Zaměření vzdělávací soustavy

Vzdělávací soustava se zaměřuje na:

- rozvoj osobnosti – zahrnuje podporu seberealizace jedince a co nejvyšší uplatnění jeho potenciálu, vzdělávání má vybavit jedince k tomu, aby uměl uplatňovat svá práva a současně plnit povinnosti občana,
- posilování soudržnosti společnosti – vzdělávací soustava zajišťuje rovný přístup ke vzdělávání, vzdělávací systém může velkou mírou přispívat ke zvyšování sociální mobility, vyrovnávat životní příležitosti atd.
- zvyšování zaměstnatelnosti – tedy schopnosti nalézat zaměstnání a trvale se uplatňovat na trhu práce. **(13)**

1.2.5 Vzdělavatel dospělých

Pracovníkem ve vzdělávání dospělých je každý zaměstnanec, který vykonává v oblasti vzdělávání dospělých jakékoliv činnosti, které ovlivňují průběh a výsledky vzdělávání dospělých.

- profesionální vzdělavatelé dospělých (pracovníci na plný úvazek),
- vzdělavatelé dospělých na částečný pracovní úvazek,

- dobrovolní (příležitostní) vzdělavatelé dospělých. (3)

1.2.6 Smysl vzdělávání dospělých

- druhá vzdělávací šance pro lidi, kteří z různých důvodů nezískali vzdělání podle svých potřeb, nebo o něj dříve nejevili zájem,
- odborné vzdělávání a zvyšování kvalifikace,
- rozvoj předpokladů plnit sociálních role v rodině, sociálním životě apod.,
- osobnostní rozvoj se zaměřením na individuální zájmy a efektivní využívání volného času. (2)

1.3 Vzdělávací politika ČR

Vzdělávací politikou státu rozumíme principy, priority a metody rozhodování o vzdělávacích institucích. Toto rozhodování zahrnuje např.:

- způsob financování vzdělávání,
- stanovení cílů a obsahu vzdělávání,
- strategické cíle rozvoje vzdělávání,
- způsob kontroly vzdělávacích zařízení.

Působí na instituce školské, na mimoškolské vzdělávací instituce (kulturní, duchovní), na výchovu v rodině a v neformálních skupinách. (26)

Programy rozvoje vzdělávání

Jde o dokumenty, které formulují základní cíle vzdělávání v zemi. Tyto dokumenty bývají vypracovány ministerstvy školství nebo vládami zemí a obvykle jsou předkládány parlamentům k schválení nebo i veřejnosti k diskusi. (26)

Prostředky uplatňování vzdělávací politiky

Obvykle nejvyšší právní normou je pro tuto oblast Ústava, jež je nadřazena všem ostatním zákonům. Kromě Ústavy jsou právní normy pro vzdělávání podrobně

stanoveny ve školských zákonech, které jsou schvalovány parlamenty jednotlivých zemí. Z těchto právních norem je nejdůležitější:

- z. č. 29/1984 Sb. ze dne 22. března 1984, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol,
- z. České národní rady č. 564/1990 Sb. ze dne 13. prosince 1990, o státní správě a samosprávě ve školství,
- z. o vysokých školách č. 111/1998 Sb. o vysokých školách. **(26)**

Subjekty vzdělávací politiky

Některé subjekty jsou tvůrci vzdělávací politiky, jiné subjekty mají pouze poradní pravomoci, a konečně jsou i subjekty, které vzdělávací politiku jen sledují a komentují.

- školská administrativa,
- organizace učitelů,
- zaměstnavatelé,
- žurnalisté,
- rodičovská veřejnost. **(26)**

1.4 Členství ČR v OECD

OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), jejíž součástí je od 21. prosince 1995 rovněž Česká republika, přijala jako svou koncepci ve vzdělávání tzv. celoživotní vzdělávání pro všechny.

Moravcová uvádí, že: „OECD považuje rámec celoživotního učení jako prostředek k dosažení tří základních cílů. Prvním je osobní rozvoj, ve kterém jde o soustředění se na učební potenciál jednotlivce. Jednotlivec jako takový je postaven do středu dění. Kvalita a věcnost poskytovaného vzdělávání jsou přizpůsobovány především jeho zájmům a potřebám. Tímto je mu poskytnut širší prostor pro aktivní volbu a hlavně iniciativu. Až doposud bylo celoživotní učení jen výsadou určitých lidí – což vedlo ke zvyšování sociální polarizace. Nejvýznamnějším faktorem, který tento

proces ovlivňoval a do budoucna bude ovlivňovat, je vysoká finanční náročnost. Toto břemeno musí být přesunuto na bedra státu. Otázkou totiž není, zda si můžeme dovolit investovat do celoživotního vzdělávání, ale spíše zda si můžeme dovolit do něho neinvestovat. Takto se dostáváme k dalšímu cíli OECD, který pokládá zpřístupnění této příležitosti za možnost posílení demokratického základu a tím také sociální soudržnosti. Třetím cílem je hospodářský rozvoj. Uvedená koncepce má vést ke zlepšení podmínek ve smyslu poskytnutí rovnosti možností.

Koncepce musí podporovat přechod k „učícím se společnostem“, ve kterých se dostává rovnocenných příležitostí, kde je otevřený přístup k formalizovanému vzdělávání i ke vzdělávání celoživotnímu. Celoživotní učení v sobě také zahrnuje myšlenku druhé, třetí, či n-té možnosti dospělým.

Česká republika jako člen OECD se tedy k této koncepci svým podpisem přímo zavázala.“ (16)

1.5 Významné dokumenty ve vztahu ke vzdělávání dospělých

Memorandum o celoživotním učení

Memorandum o celoživotním učení je pracovní materiál Evropské komise z roku 2000. Jde spíše o ekonomický či politický dokument. Hlavní tezí je všem lidem v Evropě dát možnost přizpůsobit se požadavkům sociálních a ekonomických změn. (13)

Dokument zdůrazňuje dva základní úkoly celoživotního učení: podporovat aktivní občanství a podporovat zaměstnatelnost. (1)

Klíčové myšlenky

nové dovednosti pro všechny,
více investic do lidských zdrojů,
oceňovat učení,
inovace ve vyučování a učení. (13)

Rozděluje učení do 3 kategorií

- formální (uskutečňuje se ve vzdělávacích institucích a vede k získání certifikátů a kvalifikací),
- neformální (probíhá vedle hlavních vzdělávacích systémů, může být poskytováno např. v organizacích pro mládež, v politických stranách nebo formou výtvarných či sportovních aktivit),
- informální (doprovází každý den našeho života, nemusí být vždy záměrné). **(14)**

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha

Dokument byl schválen r. 2001 a věnuje se problematice vzdělávání dospělých.

Rozlišuje tři součásti vzdělávání

- vzdělávání dospělých vedoucí k dosažení stupně vzdělání (studium dospělých ve státních a nestátních školách, pro jedince, kteří se nevzdělávali dříve),
- další profesní vzdělávání (kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání zaměstnanců),
- ostatní součásti vzdělávání dospělých (zájmové vzdělávání, vzdělávání seniorů). **(13)**

Národní akční plán zaměstnanosti

Dokument byl schválen Vládou ČR 14. července 2004. **(1)**

Hlavním hospodářským cílem vlády České republiky je podpora hospodářského růstu a zaměstnanosti zvyšováním produktivity a konkurenceschopnosti.

Vláda ČR stanovila tyto priority:

- podporu hospodářského růstu a konkurenceschopnosti,
- zaměstnanost,
- reformu veřejných financí,
- udržitelný rozvoj. **(19)**

Agenda pro budoucnost

Dokument se zabývá rozvíjením vzdělávání dospělých. Vznikl v roce 1997 na 5. mezinárodní konferenci UNESCO. Konference jsou pořádány každých 12 let. Páté konference se zúčastnili zástupci Afriky, Asie, Tichomoří atd. Jejich problémy jsou poněkud jiné, než problémy naše. Jejich hlavním problémem byla negramotnost, přístup ke vzdělání, vzdělávací nabídka, rovnoprávnost žen a tím i jejich přístup ke vzdělávání apod.

Oproti tomu zástupci vyspělých zemí řešili mezinárodní spolupráci, financování vzdělávání dospělých, možnosti pomoci méně vyspělým zemím. (1)
Spolu s ní byla v roce 1997 přijata tzv. **Hamburská deklarace**, dokument o vzdělávání dospělých. (15)

Learning to be

Dokument byl vydán v roce 1972 komisí UNESCO. Obsahoval řadu doporučení pro vzdělávání dospělých. Jedna ze základních myšlenek zněla: "Každému jedinci musí být umožněno pokračovat ve vzdělávání během celého života." (1)

Světová deklarace vzdělávání pro všechny

Přijala ji Světová konference o výchově a vzdělávání v Thajsku. Prohlašuje se v ní, že každý člověk (děti, mladí i dospělí) bude mít prospěch z možností, které nabízí vzdělání. (1)

1.6 Realizace vzdělávání dospělých osob v ČR

Největší nutnost učení vzniká vždy v období společenských změn a krizí. Existují země se silnými andragogickými tradicemi, především v západní, severní a částečně střední Evropě, a země s tradičně méně rozvinutými systémy. (5)

Hodnota a prestiž vzdělání roste. Stále více lidí cítí potřebu participovat na dalším vzdělávání. Dostupná nabídka však není pro všechny stejná. (4)

V současné době disponuje ČR rozsáhlou sítí základních škol a škol středního odborného a vyššího odborného vzdělávání, zatímco síť vysokých škol je sice dostatečná, avšak z hlediska zvyšování vzdělanosti a zejména přípravy vysokoškolských odborníků lze v některých regionech předpokládat vznik neuniverzitních veřejných vysokých škol. (30)

1.6.1 Vzdělávání dospělých v ČR

Vzdělávání dospělých v ČR zahrnuje:

- školní vzdělávání
 - umožňuje dospělé populaci získat takový druh a stupeň vzdělání, který se běžně nabývá v mládí,
 - tímto vzděláváním je však možné nabýt i vyučení, absolvovat vyšší odborné studium, vysokoškolské bakalářské, magisterské i doktorandské studium,
 - realizuje se souběžně se zaměstnáním dospělých účastníků jako večerní, dálkové studium atd.

- další profesní vzdělávání
 - souvisí s povoláním a požadavky na jeho výkon,
 - může mít charakter:

kvalifikačního vzdělávání (specializace, zaškolení apod.)

rekvalifikačního vzdělávání (obnovovací rekvalifikace apod.)

normativních školení, kurzů (k požární ochraně, k bezpečnosti práce apod.)

- občanské vzdělávání
 - je zaměřené na vzdělávání a uspokojování takových sociálních potřeb dospělých, které patří do oblasti právní, etické, zdravotní, filozofické, náboženské, politické apod.

- zájmové vzdělávání
 - pomáhá naplňovat volný čas dospělé populace a reagovat na individuální potřeby jedinců,
 - obsah je ovlivňován zaměřením a hodnotovou orientací jedinců, kteří se často v rámci tohoto vzdělávání sdružují do různých zájmových svazů či klubů, např. včelařů, rybářů, sběratelů apod. (2)

Za silné stránky ČR v oblasti výzkumu, vývoje a vzdělávání z hlediska udržitelnosti je možno považovat zejména:

- vysoká míra účasti v primárním a sekundárním vzdělávání,
- poměrně hustá síť škol s vyhovující regionální dostupností,
- existující kapacita zařízení pro vzdělávání dospělých a poradenských středisek,
- prodlužující se délka vzdělávání.

Za slabé stránky ČR v oblasti výzkumu, vývoje a vzdělávání z hlediska udržitelnosti je nutno považovat zejména:

- chybějící systém vzdělávání dospělých,
- nízká úroveň praktických dovedností u absolventů odborného vzdělávání,
- pokračující odchod kvalifikovaných odborníků z regionů s vysokou nezaměstnaností,
- dlouhodobé nepochopení kultury jako nutné součásti vzdělávání a rozvojového faktoru; nepochopení kulturní úrovně jako ukazatele vzdělanosti,
- znevýhodnění základního školství na venkově vedoucí k nerovnováznému rozvoji komunit (venkovských ve srovnání s městskými). (30)

1.6.2 Bariéry v učení a vzdělávání dospělých

psychologické

- nedostatečná motivace, nedostatek vytrvalosti, neefektivní styl učení, nedostatek intelektu, strach ze selhání atd.

pedagogické

- nedostatek předchozích vědomostí, nedostatky v osobnosti vzdělavatele, nízká kvalita výuky atd.

organizační

- nedostatečné nebo nesprávné informace o studijních příležitostech, nedostatek finančních prostředků na vzdělávání, špatné dopravní spojení ke vzdělávací instituci atd. (3)

1.7 Aktuální trendy ve vzdělávání dospělých v ČR

Jeden ze způsobů dalšího vzdělávání, který je nejčastěji v ČR ve vztahu ke vzdělávání dospělých uplatňován, jsou kurzy. O kurzy mají kromě mladých lidí s vyšším vzděláním největší zájem ekonomicky aktivní ženy mezi 30 a 40 lety. Poskytovatelé dalšího vzdělávání (školy, podniky, vzdělávací instituce, neziskové organizace apod.) si tento fakt dobře uvědomují a svým zákaznicím nabízejí speciálně upravené kurzy. Díky nim si mohou ženy lépe rozvrhnout čas na péči o potomka, práci a samotné vzdělávání.

Další specifickou skupinou jsou ženy na mateřské dovolené. Pro ty, které delší dobu nepřišly do kontaktu s novinkami ve své profesi, je další vzdělávání zvláště důležité. Díky speciálně přizpůsobeným kurzům se mohou následně úspěšně vrátit do pracovního procesu. Některé kurzy tak mají speciálně upravený rozvrh a je možné absolvovat je i za účasti dětí. Zatímco pro ženy existuje v tomto směru široká škála kurzů, muži na mateřské či rodičovské dovolené zatím s takovým výběrem nemohou počítat. Zdá se, že situace v budoucnu bude v tomto směru patrně odlišná. Zatímco ženy se chtějí hlásit více do kurzů účetnictví, jazyků, psychologie a komunikačních dovedností, pro muže je atraktivnější další vzdělání v oblasti řízení a ekonomiky. (7)

Některé firmy už běžně poskytují například kurzy pro seniory nebo děti předškolního věku a v těchto hodinách využívají odlišnou metodiku než u klasických kurzů. Rozvíjí se i možnost vzdělávání po internetu. Například v Praze nabízejí některé jazykové školy jazykové kurzy, kdy student komunikuje prostřednictvím kamery a sluchátek s mikrofonem se svým vyučujícím a společně s dalšími studenty, a tvoří virtuální třídu. Zvětšuje se i množství oblastí, ze kterých si lze vybírat. Nejžádanější jsou jazykové kurzy, populární jsou i školení manažerských dovedností. Do celoživotního vzdělávání ale patří i přednášky o životním stylu, například o zdravé výživě nebo náboženství či psychologii. Kurzy pořádají různé organizace (firmy, neziskové organizace, školy apod.) a podle toho se liší i ceny. Např. univerzity volného času nebo třetího věku pořádají leckdy i kurzy zdarma, zatímco zakázková řešení školení zaměstnanců pro velké firmy mohou stát i statisíce. Záleží jen na požadavcích a

finančních a časových možnostech každého potenciálního studenta. Vždy ale platí, že investice do osobního rozvoje se bohatě vyplatí. (6)

1.8 Základní pojmy ze speciální pedagogiky

Speciální pedagogika je disciplína orientovaná na výchovu, vzdělávání a celkový osobnostní rozvoj znevýhodněného člověka, s cílem dosáhnout co možná nejvyšší míry jeho sociální integrace, a to včetně pracovních a společenských možností a uplatnění.

Postižení znamená omezení nebo ztráta schopností vykonávat činnost způsobem nebo v rozsahu, který je pro člověka považován za normální. (28)

Impairment je vhodné chápat jako poruchu, poškození, ztrátu, resp. abnormalitu ve funkcích či strukturách fyziologických, somatických, resp. anatomických a ovšem také psychických. Tato porucha je tedy změna funkce na úrovni tělního orgánu či systému.

Disabilita vyjadřuje omezení, chybění, neschopnost, nemohoucnost, invaliditu, zdravotní postižení – ve smyslu následku poškození, v důsledku čehož nelze vykonávat aktivity právě tím způsobem, jak je to obvyklé. Jedná se tedy o poruchu na úrovni celého jedince.

Handicapem jsme dříve rozuměli spíše znevýhodnění než postižení. Projevuje se zejména snížením, resp. omezením možností daného člověka ve srovnání s tím, co by běžně zastal, pokud by ovšem nebyl znevýhodněn. Poslední verze MKF tento pojem již neuvádí, a to právě pro jeho nejasnost, a místo něj zavádí pojem restringovaná participace.

Restringovaná participace se tak týká především hodnocení funkční schopnosti dané osoby. K této situaci dochází v důsledku snížení určité aktivity konkrétního člověka a projevuje se omezením v činnostech, které jsou důležité právě ve vztahu k faktoru prostředí. (10)

1.9 Základní národní i mezinárodní dokumenty týkající se osob se zdravotním postižením

Osoby se zdravotním postižením mají také svá práva jako jiní občané, která jsou uvedena v nejrůznějších dokumentech. Níže uvádím ty nejdůležitější ve vztahu k tématu práce.

Národní dokumenty

Listina základních práv a svobod

Listina vychází z nedotknutelnosti a univerzálního charakteru přirozených lidských práv. Listina neobsahuje výslovné ustanovení o zákazu diskriminace z důvodu zdravotního postižení. O osobách se zdravotním postižením hovoří přímo pouze článek 29, který říká, že osoby se zdravotním postižením mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky, právo na zvláštní ochranu v pracovněprávních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání.

Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům

Plán vznikl v červnu roku 1993.

Národní plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení

Plán vznikl roku 1993 usnesením vlády ČR. Více podporuje vlastní iniciativu a aktivitu osob se zdravotním postižením a zainteresoval na odstraňování architektonických, orientačních, komunikačních a psychologických bariér kromě státu také obce a jednotlivé právnické či fyzické osoby.

Národní plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením

Plán vznikl v roce 1997.

Mezinárodní dokumenty

Evropská sociální charta

Charta byla schválena v roce 1961 Radou Evropy. Vymezuje a definuje obsah jednotlivých práv a zvláště zdůrazňuje práva určitých kategorií osob vyžadujících zvláštní ochranu. Výslovně zmiňuje právo na zaměstnání osob se zdravotním postižením.

Deklarace práv mentálně postižených osob

Deklarace vznikla roku 1971. Uvádí, že mentálně postižená osoba má stejná práva jako ostatní občané, a to:

- právo na řádnou léčebnou péči, výuku a výchovu, které umožní v maximální míře rozvinout její možnosti a schopnosti,
- plné právo pracovat podle svých možností nebo se zabývat jinou užitečnou činností a žít se svojí rodinou,
- pokud je nevyhnutelné umístění ve speciálním zařízení, musí podmínky v něm co nejvíce odpovídat podmínkám normálního života,
- omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům musí být jasně určeno a pravidelně kontrolováno, zároveň musí být stanoven kvalifikovaný opatrovník.

Deklarace práv zdravotně postižených osob

Deklarace byla vyhlášena Valným shromážděním OSN v roce 1975.

Uvádí, že zdravotně postižení, bez ohledu na původ, povahu a závažnost svého postižení, mají stejná základní práva jako jejich vrstevníci, mezi něž patří v první řadě právo žít důstojný, pokud možno plnohodnotný, život.

Úmluva o právech dítěte

Vznikla roku 1989. V článku 23 se uvádí, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.

Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením

Vyhlášena 28. října 1993 Valným shromážděním OSN.

Cílem je zajistit pro osoby se zdravotním postižením stejná práva, jako mají ostatní, za tímto účelem mají být přijata příslušná opatření odstraňující překážky, které brání zdravotně postiženým v uplatňování těchto práv a v plné integraci do všech společenských aktivit.

Helsinská deklarace o rovnosti a službách pro lidi s mentálním postižením

Deklarace vznikla roku 1996. Prosazuje zejména přístup ke službám, které musí vycházet z potřeb lidí s mentálním postižením, v místě bydliště a život v co nejméně omezujícím prostředí a právo na soukromí.

Všeobecná deklarace lidských práv

Deklarace vznikla 10. 12. 1948. Cílem je přimět každého jednotlivce i příslušné orgány k prosazování úcty k právům a svobodám občanů prostřednictvím výchovy a vzdělávání. (9)

1.10 Výchova a vzdělávání osob se zdravotním postižením

Kvalita života postižených je multifaktoriálním jevem. Týká se všech vnitřních i vnějších podmínek utváření osobnosti, socializace, existence a práce postižených. Proto také služby a opatření ve prospěch handicapovaných, nelze chápat odděleně. Optimální řešení zabezpečuje jedině komplexní – ucelený přístup. (11)

Základní právní atribut demokratické společnosti, právo na vzdělání a informace, nemůže být nikomu odepřen. Škola má nesporně spolu s rodinou nejvýznamější vliv na vývoj a rozvoj všech složek osobnosti dítěte. Mělo by být cílem, abychom se snažili zařadit co nejvíce postižených dětí mezi zdravé spolužáky do běžných škol. Škola musí dát vyniknout těm vědomostem, dovednostem a osobnostním rysům postiženého žáka, které nejsou negativně ovlivněny zdravotním postižením. Pokud se nám podaří zařadit co nejvíce postižených dětí do běžné školní skupiny

vrstevníků, posílí to nejen jejich sebevědomí, ctižádost a sociálně adaptační schopnosti, ale také napomůže vytváření nezkrusleného obrazu, který o nich budou jejich spolužáci mít. Naopak u dětí a mládeže, jejichž stupeň tělesného, smyslového či mentálního postižení je natolik závažný, že neumožňuje zařazení do "normálních škol", je třeba podporovat zakládání a rozvoj speciálních škol a domovů rodinného typu, stacionářů či specifických komunit. Pobyt v těchto zařízeních nesmí být pro postižené děti a mládež příčinou ztráty kontaktu s okolním světem, s jejich zdravými vrstevníky a s kulturním i společenským děním. V případě mládeže imobilní, či jinak fyzicky nebo smyslově handicapované, disponující však intelektuálními předpoklady pro další vzdělávání, je nezbytné vytvářet jednak podmínky pro její stadium na běžných, integrovaných a speciálních středních školách, jednak jí umožnit vysokoškolskou přípravu na povolání. (20)

Vzdělávání jedinců se zdravotním postižením

Vzdělávání a rozvoj lidského jedince nezačíná až jeho vstupem do školského systému, ale ve skutečnosti už v okamžiku narození. Zejména při narození dítěte s vadou nebo poruchou je mimořádně důležité začít co nejdříve s intenzivní cílenou speciální péčí, která může pomoci výrazně snížit míru budoucího handicapu i v oblasti vzdělávacích možností. (28)

1.10.1 Raná péče

V ideálním případě by rodina měla dostat v okamžiku, kdy je zjištěna vada nebo porucha u dítěte, dostatek informací a nabídku na zprostředkování odborné i poradenské pomoci. Kromě lékařské péče by tak už v raném věku dítěte měla rodina získat podporu a služby dalších profesionálů (speciálních pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků), kteří jim pomohou zvládnout situaci a vytvořit dítěti vhodné podmínky v důležitém období nejdynamičtějšího vývoje lidského jedince. Uvedený komplex služeb patří do oblasti rané péče, která bývá poskytována nejčastěji středisky rané péče (případně podobnými zařízeními poskytující tyto služby např. speciálně pedagogickými centry). S ukončením služeb rané péče se počítá v období nástupu dítěte do

předškolního zařízení (přibližně do 4 let věku), ale v některých případech může raná péče pokračovat až do začátku školního vzdělávání. (28)

1.10.2 Předškolní a školní vzdělávání osob se zdravotním postižením

Podle aktuálně platného zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání ve znění pozdějších předpisů bychom vždy měli upřednostňovat vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami ve standardním školním prostředí (tedy především v běžných třídách základních a středních škol). Úspěšnost integrace ve vzdělávání je ovlivněna řadou faktorů. Velkou roli zde hrají kromě jiného:

- prostředí školy (bezbariérovost prostoru, vstřícné klima atd.),
- postoje a kompetence učitelů ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,
- spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (speciálně pedagogická centra atd.),
- míra a kvalita speciální podpory (pomůcky, asistent pedagoga atd.).

Pro každého žáka se speciálními vzdělávacími potřebami pak musí škola vytvořit, ve spolupráci se školským poradenským zařízením a rodiči žáka, odpovídající individuální vzdělávací plán. (28)

1.10.3 Celoživotní vzdělávání osob se zdravotním postižením

Rovněž lidé s postižením mají, stejně jako všichni ostatní, potřebu a také právo vzdělávat se a rozvíjet po celý život. V závislosti na hloubce a typu postižení se jim dnes nabízejí určité možnosti, které ovšem zatím nejsou zcela srovnatelné s možnostmi běžné populace. Zejména pro osoby, které nemohou vzhledem ke svému omezení využít standardních vzdělávacích příležitostí, neexistuje dostatečná speciální nabídka. Většinou jsou tito jedinci odkázáni pouze na možnosti svépomocných občanských aktivit (spolky a sdružení), které se snaží mezery v nabídce vzdělávacích služeb a příležitostí určených pro tyto osoby zaplnit, ovšem jejich nabídka nedokáže plně uspokojit skutečnou poptávku. Pro studenty s handicapem je dnes už podstatně snazší absolvovat úspěšně různé formy vysokoškolského studia. Většina vysokých škol a

univerzity jim dokonce nabízí speciální služby a podporu zahrnující poradenství, půjčování speciálních pomůcek apod. (28)

1.11 Typy postižení

Postižení dělíme na zrakové postižení, sluchové postižení, vady a poruchy řeči, tělesné postižení, mentální postižení, poruchy učení a poruchy chování.

V praxi se můžeme často setkat s kombinací dvou a více různých postižení, vad nebo poruch u jediného člověka. Kombinace několika druhů postižení bývá často zapříčiněna genetickými anomáliemi. Primární postižení bývá v některých případech velmi obtížné stanovit. Mezi relevantně často se vyskytující patří kombinace mentálního postižení s tělesnými, případně smyslovými vadami. (28)

1.11.1 Zrakové postižení

Za osobu se zrakovým postižením považujeme toho jedince, který i po optimální korekci (medikamentózní, chirurgické apod.) má v běžném životě problémy se získáváním a zpracováváním informací zrakovou cestou. (28)

Každé zrakové postižení má své specifické znaky a ty mohou ovlivnit vývoj jedince se zrakovým postižením i jeho další život. Zrakové postižení se promítá do psychického vývoje. (27)

Specifika osob zrakově postižených

Školní docházka se realizuje buď na speciální škole pro zrakově postižené, nebo formou integrace na běžných základních školách, či ve speciálních třídách základní školy. Odbornou činnost lidem od 15 let věku, případně osobám osleplým, nabízí střediska tyfloservisů. Pro zrakově postižené dospělé, resp. osleplé, existuje rekvalifikační centrum v Praze – Dědině. (24)

Podobně jako v případech jiných druhů postižení, je i pro studenty se zrakovým handicapem přístupné vysokoškolské studium.

Základním předpokladem úspěšného vzdělávání zrakově postižených osob jsou opět různé formy kompenzace, představované širokou škálou speciálních pomůcek. Při vzdělávání jedinců se zrakovým postižením je také důležité dodržovat některé základní zásady, jako jsou:

- dostatek světla (při vzdělávání),
- přiměřená pokojová teplota (potřebná pro optimální schopnost hmatového vnímání),
- omezení hluku,
- vhodná úprava prostoru. **(28)**

Nevidomí lidé se učí číst a psát šestibodovým Braillovým písmem. Zvláštní pozornost si u nevidomých vyžaduje výcvik prostorové orientace a samostatného pohybu. **(27)**

Mohou také samozřejmě využívat předností internetu, který jim slouží nejen jako prostředek zábavy, ale je především důležitým informačním a vzdělávacím kanálem. Aby pro ně byl snadno a bez problémů přístupný, doporučuje se dodržovat určitá pravidla při vytváření tzv. bezbariérových Blind Friendly Web stránek, např. kontrast barev, grafické rozvržení, vlastnosti textu apod. Respektování těchto pravidel pak umožňuje zrakově handicapovaným uživatelům lepší orientaci na internetových stránkách a současně jim při prohlížení takto vytvořených webů správně fungují i speciální kompenzační technologie (hlasový výstup atd.).

1.11.2 Sluchové postižení

Je následkem organické nebo funkční vady, v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center.

Lidé od narození neslyšící nebo těžce sluchově postižení mají sice rozvinuté určité kompenzační schopnosti, sluchový handicap dopadá však na jejich život podstatně výrazněji, než by se mohlo zdát.

vytváří:

- komunikační bariéru (narušený vývoj řeči, omezená schopnost porozumění ostatním),
- deficit v orientačních schopnostech (orientace v prostoru se omezuje prakticky na rámec zorného pole),
- psychickou zátěž,
- omezení sítě sociálních vztahů,
- negativní vliv na vývoj myšlení, které vychází z řeči. (28)

Specifika osob sluchově postižených

V posledních letech sílí integrační trendy, stále více rodičů je přesvědčeno, že jejich sluchově postižené dítě je schopno zvládnout všechna úskalí interkulturní komunikace a snaží se ho umístit do běžné základní školy. Úspěšnost integrace nelze dopředu nikdy odhadnout. Zkušenosti však ukazují, že mnohem snadněji se integruje nedoslýchavé dítě, nebo dítě ohluchlé, kterému je voperován kochleární implantát. (27)

Při velmi výrazném omezení nebo naprosté absenci sluchových vjemů v raném dětství totiž dochází ke značnému deficitu ve vývoji a myšlení řeči, zaostává především porozumění pojmům a souvislostem, schopnost abstrakce, zvládání logických operací a nevytváří se vnitřní řeč. Je proto nutné intenzivně rozvíjet všechny dostupné náhradní způsoby komunikace.

1.11.3 Vady a poruchy řeči

Pojmem jazyk označujeme souhrn sdělovacích prostředků používaných ve společenské skupině. Řečí pak rozumíme schopnost užívat verbální i neverbální jazykové prostředky v komunikaci a interakci.

Mluvená řeč je ovšem nejpoužívanějším dorozumívacím prostředkem v sociálním prostředí naší společnosti, a proto jsou vady a poruchy řeči dominantní problematikou logopedické oblasti. Velmi důležité je diferencovat přístup k osobám s narušenou komunikační schopností podle typu jejich vady nebo poruchy a také podle individuálních osobnostních charakteristik a potřeb. Zatímco např. u dítěte s breptavostí

se zpravidla doporučuje usměrňovat jej při překotném vyjadřování a aktivně jej stimulovat k celkovému zklidnění projevu, dítě s koktavostí bychom naopak na jeho problematické vyjadřování upozorňovat neměli. (28)

Specifika osob s poruchou řeči

V některých speciálních školách, kde je náprava řečových vad součástí vzdělávání, bychom mohli objevit školního logopeda. U lehkých poruch s projevy artikulační neobratnosti a narušeného jazykového citu, je možné dosáhnout zlepšení komunikačních schopností. Ani intenzivní logopedická péče nemusí být dostatečně účinná při řešení problému narušené komunikační schopnosti u člověka s těžkou vadou nebo poruchou řeči. V případech, kdy je narušení funkcí natolik závažné, že komunikace mluvenou řečí není srozumitelná, mohou napomoci různé metody alternativní a augmentativní komunikace. Jsou to způsoby dorozumívání, které nahrazují běžnou řečovou komunikaci (alternativní komunikace), nebo ji rozšiřují o další podpůrné prvky – pohyby, gesta (augmentativní komunikace). Při terapii a kompenzaci komunikačních obtíží jsou velkou pomocí počítače. (28)

1.11.4 Tělesné postižení

Většina lidí si pod pojmem tělesné postižení představí patrně někoho na vozíku nebo s berlemi v podpaží. Tělesný handicap ovšem souvisí s daleko širší škálou projevů a patří sem i dlouhodobá zdravotní oslabení, která nemusí být navenek vlastně téměř vůbec zjevná.

Okruh zájmu somatopedie zahrnuje osoby s postižením hybnosti, dlouhodobě nemocné a zdravotně oslabené. (28)

Specifika osob s tělesným postižením

V posledních letech došlo k významnému posunu od segregovaného vzdělávání pohybově postižených žáků ve speciálních školách internátního typu směrem k jejich integraci do běžných typů škol. Ve speciálních školách je vzdělávání pohybově postižených zajištěno podle několika typů vzdělávacích programů. Ve školách pro

tělesně postižené jsou tyto programy rozšířeny o předmět dorozumívací dovednosti. (27)

U většiny osob s tělesným postižením není snížení mentální schopnosti, proto mají snadnější přístup k edukaci.

Formy vzdělávání

- individuální integrace – uskutečňuje se v běžné škole nebo ve speciální škole pro žáky s jiným typem zdravotního postižení,
- skupinová integrace – uskutečňuje se v běžné škole nebo ve speciální škole, kde je pro tyto žáky zřízená třída,
- integrace ve školách zřízených pro osoby se zdravotním postižením – je to např. MŠ, ZŠ pro tělesně postižené. (8)

1.11.5 Mentální postižení

Mentální retardace je pojem vztahující se k podprůměrnému intelektuálnímu fungování osoby, které se stává zřejmým v průběhu vývoje a je spojeno s poruchami adaptačního chování. Poruchy adaptace jsou zřejmé z pomalého tempa dospívání, ze snížené schopnosti učit se a z nedostatečné sociální přizpůsobivosti. (28)

Představy „normálních lidí“ o mentálně postižených bývají opředeny mnoha nejasnostmi, záhadami, předsudky a často i neopodstatněnými obavami. Z toho vyplývá rozpačitý, někdy dokonce i nepřátelský postoj společnosti k lidem s mentálním postižením. (29)

Existuje mnoho nejrůznějších příčin, které mohou mentální vývoj člověka narušit, zpomalit, zastavit nebo ho odchýlit od normy. (12)

Specifika osob s mentálním postižením

Snížená úroveň rozumových schopností může vyvolávat předsudek, že vzdělávání osob s mentálním postižením není právě efektivní a smysluplné. V určitém smyslu to však není pravda, protože vzhledem k deficitu rozumových schopností se člověk s mentálním postižením musí usilovněji učit i to, co se ostatní naučí zcela

spontánně a přirozeně. Žáci s lehkým až středním stupněm mentálního postižení mají možnost vzdělávat se v základní škole praktické. Žáci s těžkou mentální retardací, příp. s kombinovaným postižením nebo s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální. U jedinců s hlubokou mentální retardací existují speciální vzdělávací programy na bázi tzv. rehabilitačních tříd, příp. je pro ně možné zajistit individuální vzdělávání formou výuky v domácím prostředí. Aktivity podporující rozvoj a vzdělávání dospělých osob s mentálním postižením jsou u nás závislé téměř výhradně na občanské svépomoci, tedy především na činnosti nestátních neziskových organizací, které existují a pracují převážně díky nezištnému přístupu dobrovolníků a rodičů a přátel mentálně handicapovaných lidí. (28)

Jednou z forem celoživotního vzdělávání pro dospělé s mentálním postižením jsou večerní školy. Jsou zaměřeny nejen na další vzdělávání absolventů praktických škol, ale jsou otevřeny i těm, kdo povinnou školní docházku neabsolvovali. Výuka probíhá většinou 2x týdně v odpoledních hodinách. Jednou z dalších nových forem vzdělávání dospělých lidí s mentálním postižením jsou kurzy k doplnění vzdělání. (29)

1.11.6 Poruchy učení

Pojem poruchy učení je souhrnným označením různorodých skupin poruch, které se projevují nejčastěji obtížemi při nabývání a užívání zejména tzv. školních dovedností u jedinců s alespoň průměrnou úrovní intelektu.

Poruchy učení jsou nejčastějším druhem znevýhodnění, které zařadí dítě do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. (28)

Specifika osob s poruchou učení

Náprava poruch učení je cílena především na zmírňování jejich projevů. Děje se to za pomoci speciálních technik (obtahování, slabikování, společné čtení apod.), nebo se využívají vhodné běžné i speciální předměty. Přínosné je i např. využívání kostek s písmeny vyrobenými z různých materiálů a v různých barvách. Jelikož symptomy poruch učení zpravidla nelze zcela eliminovat, je velmi důležité využívat také vhodné způsoby kompenzace. V průběhu školního vzdělávání je proto nutné respektovat toto

omezení, což neznamena snížit nároky, ale využívat alternativní studijní prostředky a metody a respektovat potřebu větší časové dotace na plnění některých úkolů. (28)

1.11.7 Poruchy chování

Poruchy chování jsou charakteristické takovými projevy jedince, které se vymykají přiměřenému chování dané věkové a sociokulturní skupiny.

Nestandardní odchylky od akceptovatelných projevů chování jsou výstižně označovány termínem sociální deviace, který zdůrazňuje souvislost těchto odchylek s hodnotovým systémem a pravidly chování platnými v konkrétním sociálním prostředí. (28)

Učitelé považují toto chování za negativní rysy dítěte. Méně se bere v úvahu, jaké příčiny toto chování vyvolaly. Nejčastěji si učitelé stěžují na agresivitu žáků. (30)

Specifika osob s poruchou chování

Změna sociálního prostředí může v některých případech předejít mnoha problémům a odstranit i většinu patologických projevů v chování. Jestliže rodina ve své výchovné roli selhává, může nabízet preventivní funkci škola a další instituce, které se školami úzce spolupracují (pedagogicko – psychologické poradny, střediska výchovné péče, krizová a kontaktní centra, nízkoprahová zařízení a kluby pro děti a mládež apod.) (28)

2 Cíle a hypotézy

Cílem bylo zjistit, jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením a jak osoby se zdravotním postižením tyto možnosti hodnotí.

Hypotézy nebyly stanoveny vzhledem k volbě kvalitativního typu výzkumu.

Výzkumná otázka č. 1: Jaké jsou možnosti dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením?

Výzkumná otázka č. 2: Jak osoby se zdravotním postižením hodnotí své možnosti dalšího vzdělávání?

3 Metodika výzkumu

3.1 Použitá metoda

Zvolila jsem kvalitativní typ výzkumu, metodu dotazování, techniku rozhovor. Výzkum probíhal v 9 neziskových organizacích, které se věnují osobám se zdravotním postižením. Výzkumný soubor č. 1 tvořilo 35 respondentů, výzkumný soubor č. 2 respondentů 9.

Rozhovor, na který odpovídaly osoby se zdravotním postižením, a jehož cílem bylo zjistit, jak tyto osoby hodnotí své možnosti dalšího vzdělávání, obsahoval 18 otázek. Otázky byly uzavřené, polootevřené i otevřené. Rozhovor pro pracovníky se skládal z 6 otevřených otázek, kdy cílem bylo získat informace o vzdělávání osob se zdravotním postižením a o jejich možnostech dalšího vzdělávání. Informace od tohoto souboru byly doplňující.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum probíhal v neziskových organizacích, které se věnují osobám se zdravotním postižením, v období od února do dubna 2009. Organizace jsem vyhledávala na základě Průvodce sociálními službami města České Budějovice 2009. Celkem bylo osloveno 11 organizací, kdy 2 organizace se odmítly na výzkumu podílet. Pracovníci i osoby se zdravotním postižením byli informováni o významu rozhovoru a o tom, čeho se rozhovor týká a byl s nimi domluven datum a čas schůzky. Některé organizace byly navštíveny i vícekrát. Rozhovory proběhly přímo v jednotlivých organizacích.

Výzkumný soubor č. 1 tvořily osoby se zdravotním postižením ve věku 15 – 64 let (tělesné, mentální, zrakové, sluchové a kombinované postižení).

Výzkumný soubor č. 2 tvořili pracovníci neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením na Českobudějovicku (soc. pracovník, ředitel apod.). Výzkum probíhal v 9 organizacích.

Výzkum probíhal v těchto organizacích:

- Arpida – Centrum pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením, o.s.
- Centrum zdravotně postižených jižních Čech, o.s.
- Koníček, občanské sdružení
- Kontakt bB, občanské sdružení pro studium, rehabilitaci a sport bez bariér
- Tyfloservis, o.p.s.
- Domov Libnič a centrum sociálních služeb Empatie
- Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice, o.s.
- Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR – základní organizace nedoslýchavých
- Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s.

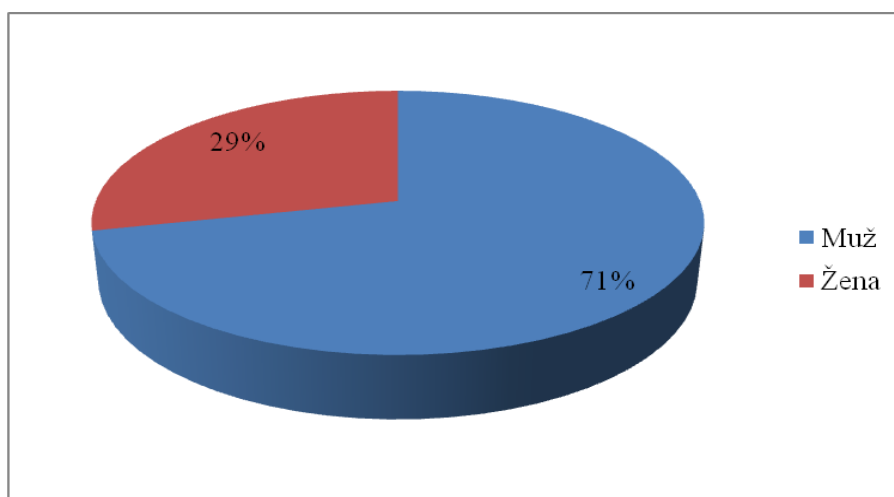
Celkem jsem uskutečnila 44 rozhovorů. Z toho 35 bylo s osobami se zdravotním postižením a 9 s pracovníky.

4. Výsledky

4.1 Vyhodnocení odpovědí osob se zdravotním postižením

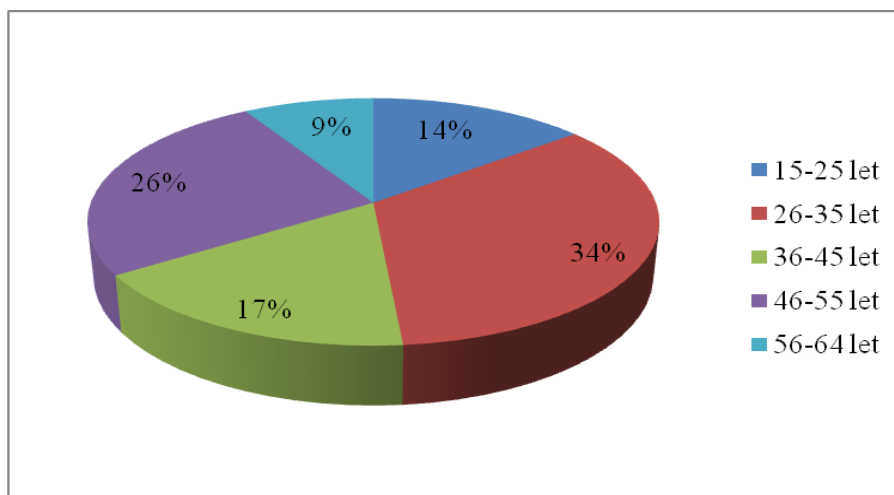
Celkem bylo uskutečněno 35 rozhovorů s osobami se zdravotním postižením, kdy cílem bylo odpovědět na výzkumnou otázku č. 2. Rozhovor obsahoval 18 otázek (viz Příloha č. 1). Odpovídalo 10 žen a 25 mužů (viz Graf A). Všem respondentům bylo od 15 do 64 let (viz Graf B). Zastoupeno zde bylo tělesné, mentální, zrakové, sluchové i kombinované postižení (viz Graf C).

Graf A: Pohlaví výzkumného souboru (v %)

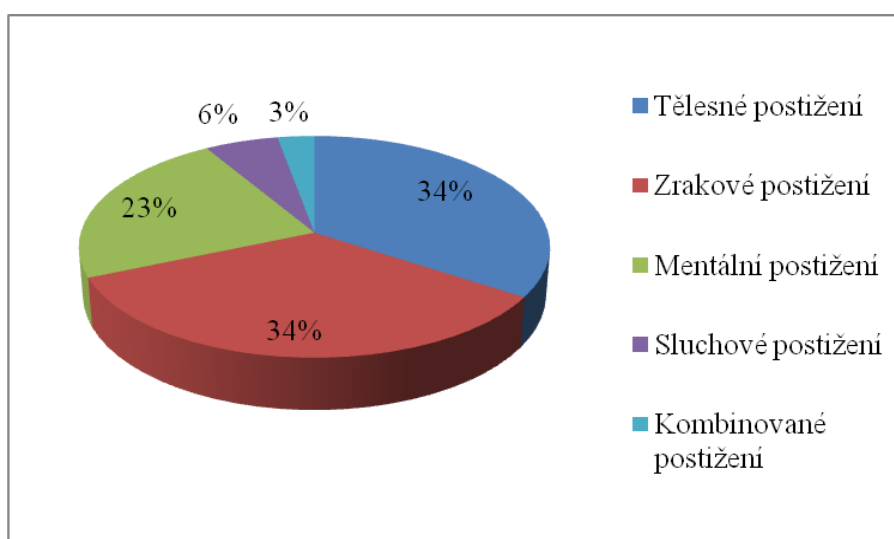
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf B: Věková struktura výzkumného souboru (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf C: Typ zdravotního postižení (v %)

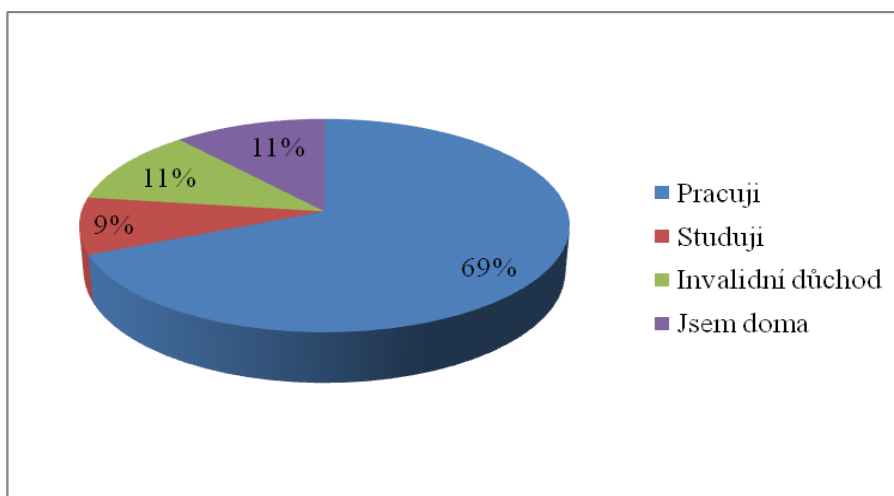

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 1: Pracujete, nebo ještě studujete?

Z celkového počtu 35 respondentů odpovědělo 24 respondentů, že pracují. Jde o různorodé profese dle typu postižení. Tři respondenti stále studují a zbylých 8 respondentů uvedlo jinou odpověď. (Jednalo se o poživatele plného invalidního důchodu, kteří byli 4, zbylí 4 respondenti uvedli, že jsou doma). (viz Graf č. 1).

Graf č. 1: Zaměstnanost osob se zdravotním postižením (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 2: Jaké máte vzdělání?

Z celkového počtu 35 respondentů jich 5 uvedlo, že má dokončenou pouze ZŠ, 6 respondentů uvedlo, že jsou vyučeni, 5 respondentů má střední odborné učiliště s maturitou. Střední vzdělání s maturitou uvedlo 7 respondentů a 2 respondenti mají dokončenou VŠ. Ze zbylých 9 respondentů 4 uvedli zvláštní školu (dnes speciální škola), 2 uvedli školu praktickou. Jeden respondent nemá vzdělání žádné a 3 respondenti stále studují, tudíž nemohli jednoznačně odpovědět (viz Tabulka č. 2).

Tabulka č. 2: Typ vzdělání

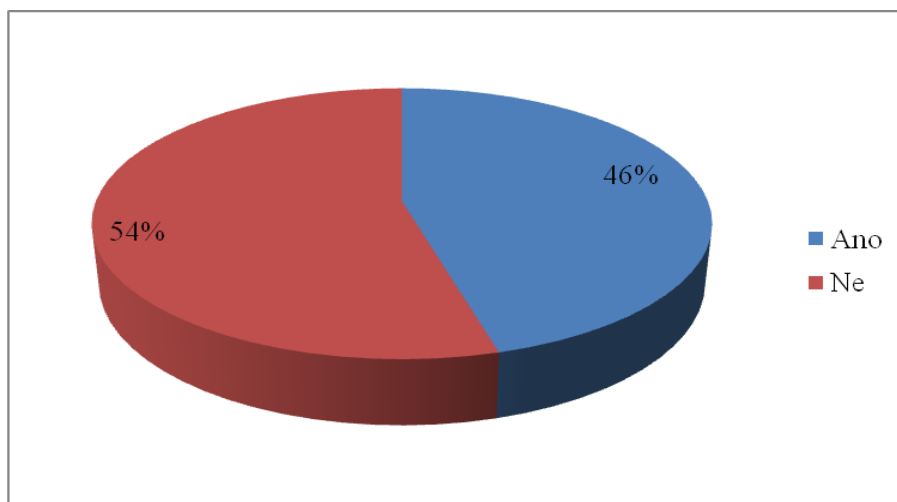
Typ vzdělání	Počet respondentů
ZŠ	5
Vyučen/a	6
SOU s maturitou	5
SŠ s maturitou	7
VŠ	2
Zvláštní škola	4
Praktická škola	2
Žádné vzdělání	1
Studuji	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 3: Měl/a jste zájem se po absolvování základní či střední školy dále vzdělávat?

Z celkového počtu 35 respondentů jich vyjádřilo svůj zájem o další vzdělávání 16. Nezájem se po absolvování základní či střední školy dále vzdělávat vyjádřilo 19 respondentů (viz Graf č. 3).

Graf č. 3: Zájem o další vzdělávání (v %)

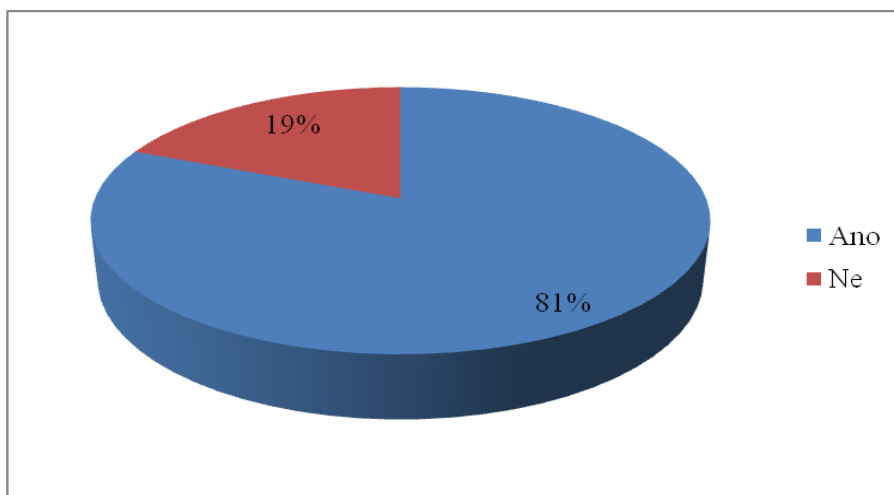

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 4: Bylo Vám to umožněno?

Z počtu 16 respondentů, kteří uvedli, že měli zájem se po skončení základní či střední školy dále vzdělávat, jich 13 odpovědělo, že jim další vzdělávání bylo umožněno a 3 respondenti uvedli, že jim další vzdělávání umožněno nebylo, a to z různých důvodů. Někdo uvedl finanční důvody jako překážku dalšího vzdělávání, někdo se nemohl dále vzdělávat kvůli úrazu, někdo nedostal možnost, neboť v tehdejší době na některé obory nebrali do učení chlapce (viz Graf č. 4).

Graf č. 4: Umožnění dalšího vzdělávání (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 5: Kdyby jste měl/a možnost se rozhodnout pro jinou profesi, jaká by to byla?

Z celkového počtu 35 respondentů jich 20 nedokázalo odpovědět. Uvedli, že nad tímto nikdy neuvažovali. Tři respondenti na otázku nemohli jednoznačně odpovědět, neboť stále studují. Zbýlých 12 respondentů již uvádělo konkrétní profese, které by si chtěli zvolit. Po jednom byl uveden truhlář, modelka, pedagog, zahradník, konstruktér, účetní. Jeden respondent uvedl, že by chtěl pracovat s počítačem. Dva respondenti by chtěli pracovat s dětmi a 2 respondenti by rádi vykonávali profesi kuchaře (viz Tabulka č. 5).

Tabulka č. 5: Možnost výběru jiné profese

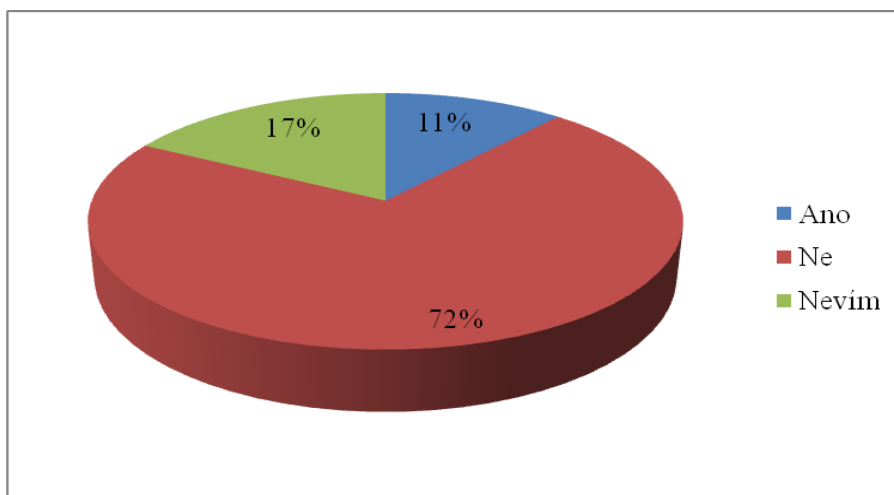
Možnost výběru jiné profese	Počet respondentů
Nedokážu odpovědět	20
Automechanik	1
Truhlář	1
Modelka	1
Pedagog	1
Zahradník	1
Konstruktér	1
Účetní	1
Práce s dětmi	2
Práce s PC	1
Kuchař	2
Studuji	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 6: Myslíte si, že stát málo dbá o vzdělávání zdravotně postižených dospělých?

Z celkového počtu 35 respondentů se 4 domnívají, že stát málo dbá o vzdělávání zdravotně postižených dospělých, 25 respondentů je s počínáním státu spokojeno a 6 respondentů uvedlo odpověď „nevím“ (viz Graf č. 6).

Graf č. 6: Zda stát málo dbá o vzdělávání zdravotně postižených dospělých

Zdroj: Vlastní výzkum

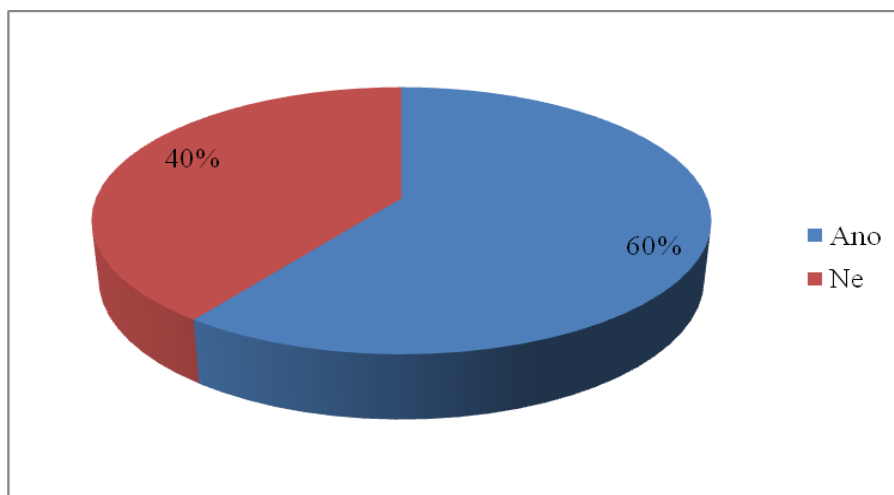
Otázka č. 7: Pokud ano, proč si myslíte, že tomu tak je?

Čtyři respondenti, kteří jsou nespokojeni s tím, jak stát dbá o vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením, uvedli jako důvod svého mínění, že kontinuální vzdělávání zcela chybí, nejsou dostatečné možnosti vzdělávání, pro vzdělávání zdravotně postižených nejsou vhodné podmínky a většinou se dává přednost zdravé populaci.

Otázka č. 8: Zajímal/a jste se někdy o možnosti dalšího vzdělávání?

Z celkového počtu 35 respondentů jich 21 uvedlo, že se zajímalo o možnosti dalšího vzdělávání. Na druhé straně je 14 respondentů, kteří neměli potřebu se o další vzdělávání zajímat (viz Graf č. 8).

Graf č. 8: Zájem o možnosti dalšího vzdělávání (v %)

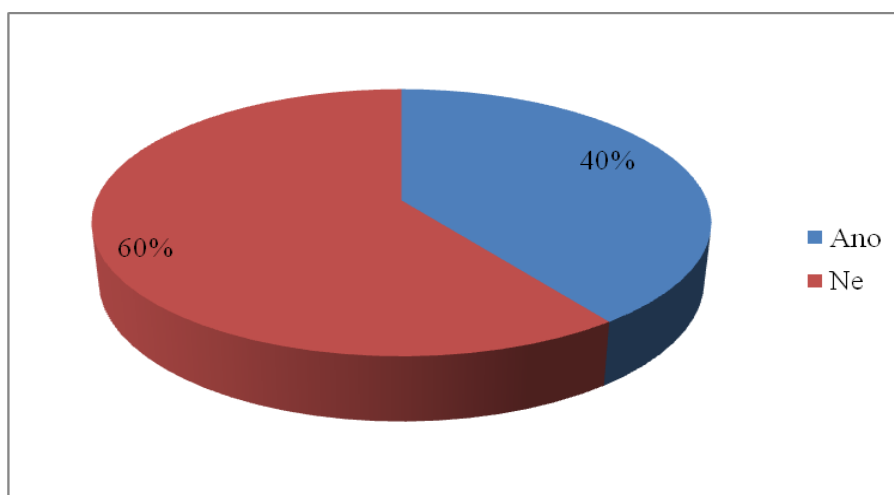

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 9: Máte přehled o možnostech dalšího vzdělávání?

Z celkového počtu 35 respondentů má 14 respondentů přehled o možnostech dalšího vzdělávání. Jedenadvacet jich přehled nemá (viz Graf č. 9).

Graf č. 9: Přehled o možnostech dalšího vzdělávání (v %)

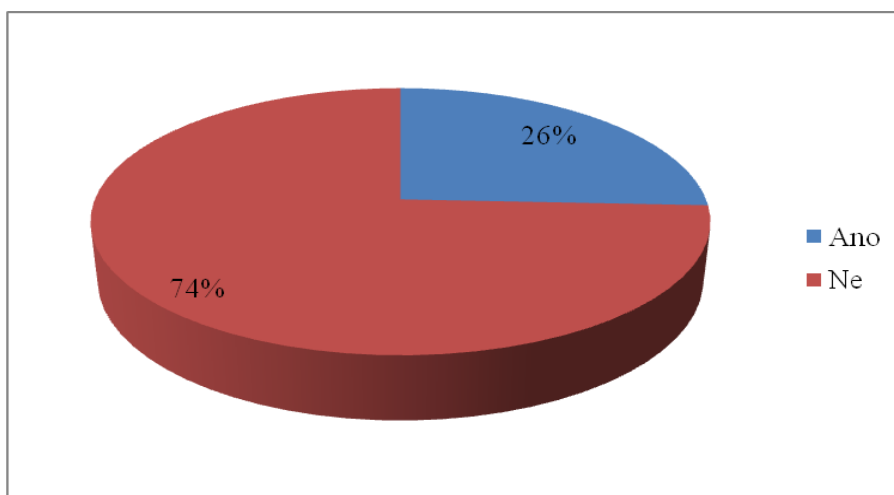

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 10: Absolvoval/a jste nebo absolvujete nějaké rekvalifikační kurzy?

Z celkového počtu 35 respondentů jich 9 uvedlo, že absolvovali rekvalifikační kurz. Šestadvacet respondentů nikdy žádný kurz neabsolvovalo (viz Graf č. 10).

Graf č. 10: Absolvování rekvalifikačního kurzu (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 11: Jaké kurzy jste absolvoval/a, případně absolvujete?

Z počtu 9 respondentů, kteří uvedli, že absolvovali rekvalifikační kurz, jich počítačový kurz absolvovalo 5. Dále po jednom respondentovi se v odpovědích objevil kurz keramiky, kurz vaření a kurz podnikání. Jeden respondent dokonce uvedl kurzy dva, a to masérský kurz a kurz anglického jazyka (viz Tabulka č. 11).

Tabulka č. 11: Absolvovaný kurz

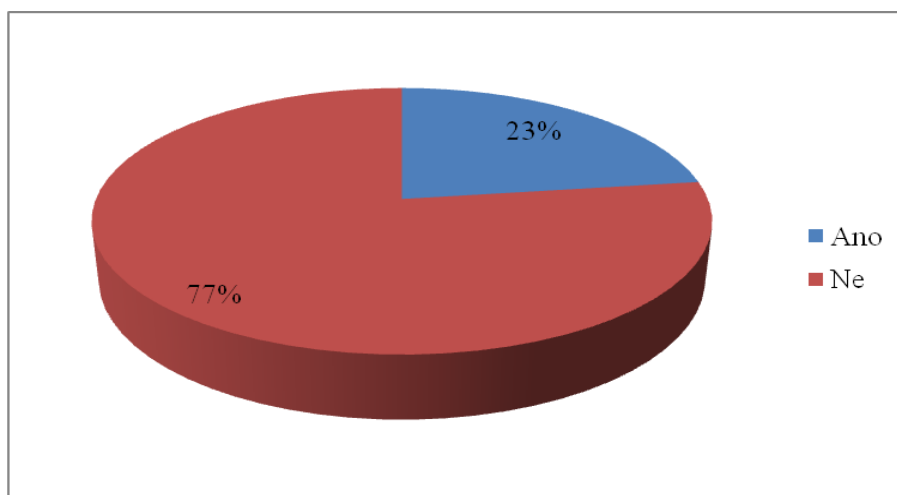
Typ kurzu	Počet respondentů
Počítačový kurz	5
Kurz keramiky	1
Kurz vaření	1
Kurz podnikání	1
Masérský kurz + kurz angl. jazyka	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 12: Účastnil, nebo účastní se někdo z vašich přátel nějakého kurzu či jiné formy dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením?

Z celkového počtu 35 respondentů uvedlo 8 respondentů, že má přítele či přátele, kteří se účastnili rekvalifikačního kurzu či jiné formy dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením. Jednalo se o masérský kurz, počítačový kurz, kurz keramiky, kurz komunikace. Jednalo se ale i o studium na VŠ. Sedmadvacet respondentů uvedlo, že nezná nikoho ze svého okolí, kdo by se nějakého rekvalifikačního kurzu účastnil (viz. Graf č. 12).

Graf č. 12: Účast přátel zdravotně postižených osob na dalším vzdělávání (v %)

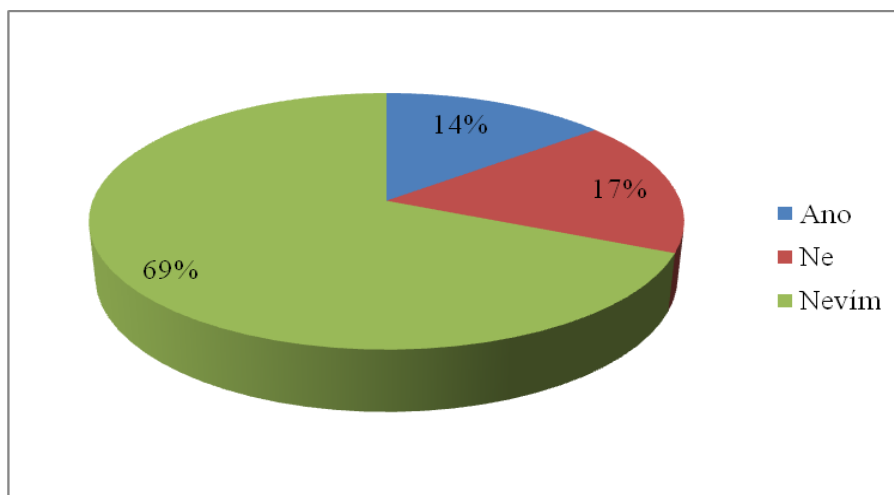

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 13: Je podle vás dostatek rekvalifikačních kurzů pro tyto osoby?

Z celkového počtu 35 respondentů si 5 respondentů myslí, že rekvalifikačních kurzů pro osoby se zdravotním postižením je dostatek. Šest respondentů je názoru opačného a s množstvím rekvalifikačních kurzů spokojeno není. Zbylých 24 respondentů uvedlo, že neví, zda je nabízené množství dostačující či ne (viz Graf č. 13).

Graf č. 13: Dostatečné množství rekvalifikačních kurzů (v %)

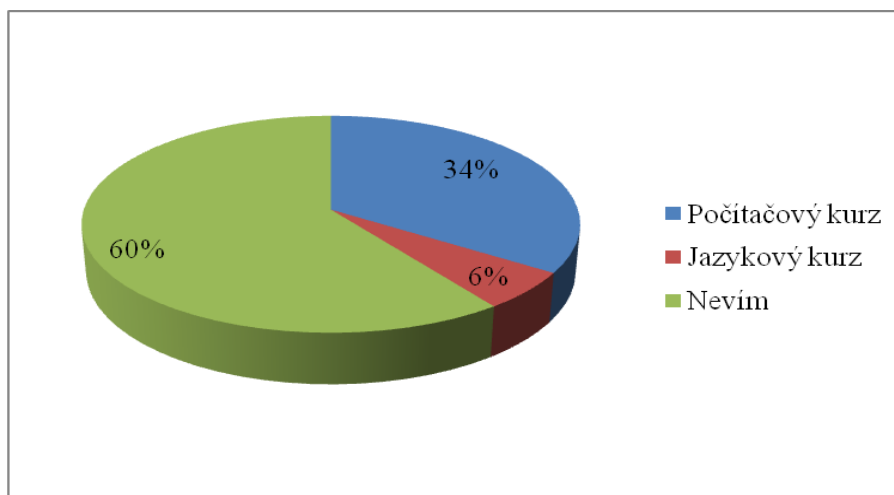

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 14: Jaké kurzy by měly být v nabídce více zastoupeny?

Z celkového počtu 35 respondentů si jich 12 myslí, že by lidé se zdravotním postižením uvítali počítačový kurz. Dva respondenti považují za vhodný kurz jazykový a 21 respondentů nedokázalo říci, jaký kurz by měl být v nabídce zastoupen (viz Graf č. 14).

Graf č. 14: Kurzy a zájem o ně (v %)

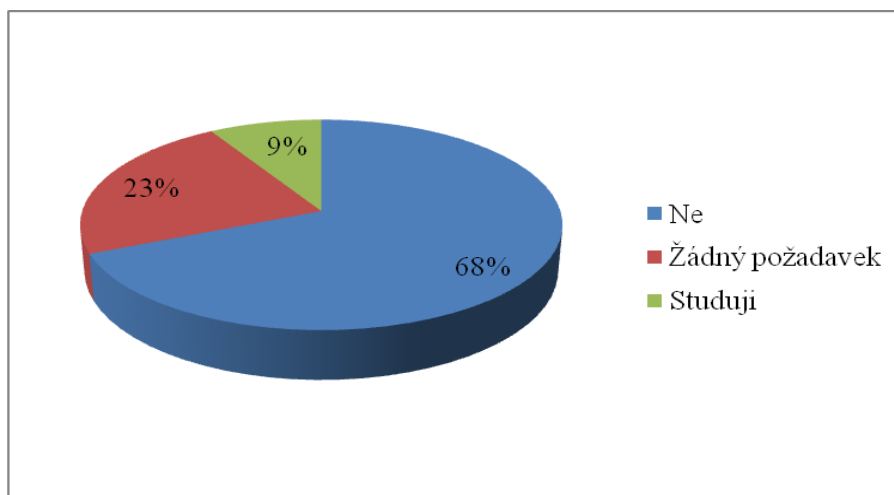

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 15: Byl někdy vaším zaměstnavatelem odmítnut váš požadavek na další vzdělávání?

Z celkového počtu 35 respondentů jich 24 uvedlo, že nikdy jejich požadavek na další vzdělávání odmítnut nebyl. Osm respondentů uvedlo, že žádný požadavek na zaměstnavatele neměli a 3 respondenti studují, proto na otázku nemohli odpovědět. Nikdo se nesešel s tím, že by jeho požadavek byl zaměstnavatelem odmítnut (viz Graf č. 15).

Graf č. 15: Požadavek na vzdělání a jeho odmítnutí (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 16: Máte možnost se při svém zaměstnání dále vzdělávat?

Z celkového počtu 35 respondentů uvedlo 11 respondentů, že má možnost se při svém zaměstnání dále vzdělávat, 8 respondentů uvedlo, že tuto možnost nemá. Čtyři respondenti se o tuto možnost nezajímali, proto jejich odpověď zněla „nevím“. Ze zbylých 12 respondentů jsou 4 poživatelé invalidního důchodu, 3 studenti a 5 respondentů nepracuje (viz Tabulka č. 16).

Tabulka č. 16: Možnost vzdělávat se při zaměstnání

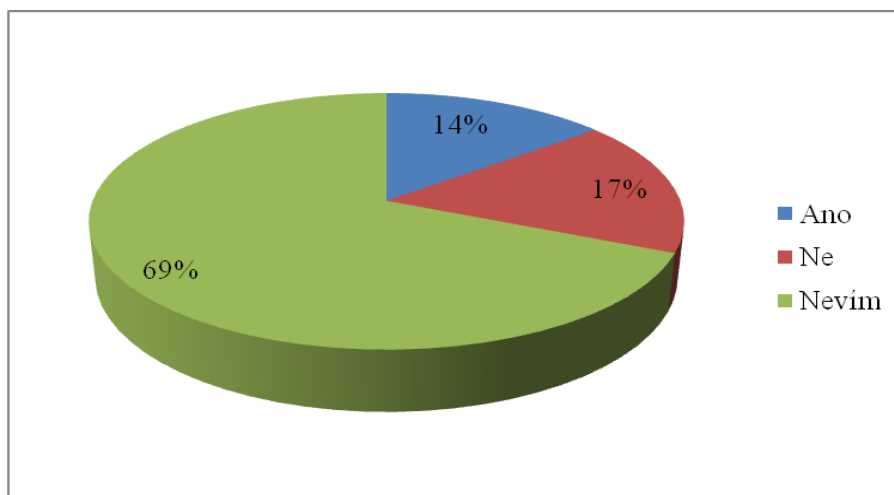
Možnost vzdělávat se při zaměstnání	Počet respondentů
Ano	11
Ne	8
Nevím	4
Invalidní důchod	4
Studuji	3
Nepracuji	5

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 17: Myslíte si, že jsou možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením dostačující?

Z celkového počtu 35 respondentů si 5 respondentů myslí, že možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením jsou dostačující, 6 respondentů je názoru opačného. Možnosti shledávají jako nedostačující. Čtyřicet respondentů nedokáže posoudit, zda jsou možnosti dostačující či ne (viz Graf č. 17).

Graf č. 17: Dostačující možnosti vzdělávání (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 18: Jaké další možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením by jste uvítal/a?

Z celkového počtu 35 respondentů by 8 respondentů uvítalo počítačový kurz, 1 respondent si myslí, že by v nabídce měla být zastoupena výuka a následné opakování základních dovedností. Další respondent by rád navštěvoval kurz vaření. Dva respondenti by uvítali rekvalifikační kurzy v dosahu bydliště a zvýšení následného uplatnění po absolvování určitého typu školy. Třiadvacet respondentů nemá představu o možnosti, kterou by uvítali (viz Tabulka č. 18).

Tabulka č. 18: Chtěné možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením

Možnosti dalšího vzdělávání	Počet respondentů
Počítačový kurz	8
Základní dovednosti	1
Kurz vaření	1
Rekvalifikační kurzy v dosahu bydliště	1
Větší následné uplatnění	1
Nemám představu	23

Zdroj: Vlastní výzkum

4.2 Vyhodnocení otázek pracovníků neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením

S pracovníky byl uskutečněn rozhovor, zaměřený na další vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením, který obsahoval 6 otevřených otázek (viz Příloha č. 2). Cílem bylo získat informace o vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením, o jejich možnostech dalšího vzdělávání a odpovědět na výzkumnou otázku č. 1.

Otázka č. 1: Myslíte si, že je dostatečná nabídka dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením?

Respondent 1: Nevím, ale určitě záleží na typu postižení.

Respondent 2: Myslím si, že dostatečná nabídka není.

Respondent 3: Nemyslím si to, dělám osobní asistentku osobám se zdravotním postižením několik let a setkala jsem se pouze s jedním rekvalifikačním kurzem, který se týkal počítačů.

Respondent 4: Myslím, že ne. Pro mentálně postižené je vhodná praktická škola, která po dvou letech končí, a tím je vzdělání „ukončeno“.

Respondent 5: Myslím si, že nabídka v ČR je minimální, v ČB asi žádná.

Respondent 6: Pro některé osoby ano, pro některé zase téměř žádná. Určitě existuje mnoho SŠ a VŠ, které jsou přístupné vozíčkářům, se smyslovým postižením je to horší.

Respondent 7: V ČB asi ne, ale v Praze určitě.

Respondent 8: Myslím si, že není. Stále jsou osoby se zdravotním postižením oproti zdravé populaci pozadu.

Respondent 9: Záleží, o jaký typ zdravotního postižení se jedná. Co se týče osob s praktickou či úplnou hluchotou, hlavním problémem je nemožnost komunikovat verbálním jazykem a psanou formou českého jazyka. Nutností je tedy přítomnost tlumočnicka znakového jazyka. Bohužel, ten však bývá organizacemi placen jen při vyšším počtu přijatých neslyšících. Jistě je více studia na SŠ a VŠ než dříve, avšak stále nemohou neslyšící studovat obor, který by chtěli.

Otázka č. 2: Je dle vás vůbec možné, aby se tyto osoby dále vzdělávaly?

Respondent 1: Každý má právo na vzdělání.

Respondent 2: Určitě ano, ale musí k tomu být přizpůsobeny podmínky.

Respondent 3: Možné to je, jsou to také lidé, a mají právo na vzdělání a vzdělávání jako ostatní.

Respondent 4: Pokud je vedeno formou srozumitelnou, empatickou, je to určitě možné. JU osob s mentálním postižením je ale nutné, pravidelně se vracet k opakování probrané látky.

Respondent 5: Ano, musí se jim ale hodně věnovat, zvláště osobám s mentálním postižením.

Respondent 6: Myslím, že každá osoba by se měla dále vzdělávat a rozvíjet, bez ohledu na typ postižení.

Respondent 7: Myslím, že konkrétně tělesně postižení by se dále vzdělávat měli, možné to je určitě.

Respondent 8: Ano, určitě.

Respondent 9: Samozřejmě.

Otázka č. 3: Kde si myslíte, že jejich vzdělání zpravidla končí?

Respondent 1: Nedokážu říci, záleží na inteligenci, motivaci a možnostech.

Respondent 2: U mentálně postižených většinou praktickou školou.

Respondent 3: Ti, se kterými pracuji já, mají jak ZŠ, SŠ, tak VŠ. Jejich vzdělání skončilo většinou v okamžiku úrazu.

Respondent 4: U mentálního postižení musí být výuka vedena srozumitelně, jednoduše, s přesvědčováním se o dobrém porozumění probrané látky, a s trvalou motivací k dalšímu vzdělávání. Vzdělávání osob s mentálním postižením by nemělo nikdy končit.

Respondent 5: S ohledem na mentální postižení je to dokončením speciální školy, maximálně dodělají jednoletou praktickou školou, a tím to končí.

Respondent 6: Je to na konkrétních jedincích, někteří jsou schopni vystudovat VŠ, jiní mají třeba jen ZŠ nebo jsou vyučeni.

Respondent 7: Nedokážu určit, osoby s tělesným postižením mají mnohdy i VŠ, někdy gymnázium, málokdy je to ZŠ.

Respondent 8: Většinou mají zrakově postižení dodělanou SŠ, někteří dokonce VŠ.

Respondent 9: U sluchového postižení vzdělání většinou končí na středním odborném učilišti.

Otázka č. 4: Máte nějaké zkušenosti s dalším vzděláváním zdravotně postižených osob?

Respondent 1: Nemám.

Respondent 2: Osobně ne.

Respondent 3: Osobně tyto zkušenosti nemám, ale na fakultě, kde studuji, potkávám jednu dívku na invalidním vozíku, a jsem moc ráda, že studuje a může jít příkladem i ostatním podobně postiženým lidem.

Respondent 4: Mám zkušenosti pouze s podporovaným zaměstnáváním.

Respondent 5: Dá se říci, že žádné.

Respondent 6: Osobní zkušenosti nemám.

Respondent 7: Vím o večerních kurzech v Praze.

Respondent 8: Nějaké zkušenosti mám, ale není jich mnoho.

Respondent 9: Ano, několik neslyšících absolvovalo a bude absolvovat počítačové kurzy.

Otázka č. 5: Jak by se dle vás dalo napomoci těmto osobám, aby jim bylo další vzdělávání umožněno?

Respondent 1: Určitě vhodnými podmínkami.

Respondent 2: Určitě by mělo být více financí pro tyto účely a větší nabídka. Zároveň nevím, jaká by byla poptávka.

Respondent 3: Úřad práce by se měl těmto lidem více věnovat, co se týče rekvalifikačních kurzů. Jestliže bude dostatečná nabídka rekvalifikačních kurzů, tak to bude postižené osoby motivovat.

Respondent 4: Nenechat je po skončení povinné výuky bez možnosti kontaktu s bývalým školním kolektivem.

Respondent 5: Možná dostatkem financí.

Respondent 6: I kdyby jim umožněno bylo, oni musejí chtít. Většina klientů je spokojen se svou prací, jsou rádi, že vůbec nějakou mají.

Respondent 7: Motivovat je a rozšířit nabídku.

Respondent 8: Pomocí pomůcek, motivace a integrace.

Respondent 9: Výukou na ZŠ ve znakovém jazyce.

Otázka č. 6: Víte o nějakých zařízeních (nejenom v ČB), které se dalším vzděláváním těchto osob zabývají?

Respondent 1: Vím o Jedličkově ústavu a Jánských lázních

Respondent 2: Zním Paraple a Konto Bariér.

Respondent 3: Nevím o žádném.

Respondent 4: Obvykle přebírají nad dalším vzděláváním zdravotně postižených osob záštitu neziskové organizace, ale také např. Psychopedická společnost. Zmínila bych i rozpracovaný program soukromé speciální školy v Stochově u Kladna s centry např. v Nouzově a okolí.

Respondent 5: V Praze a Brně jsou večerní kurzy pro zdravotně postižené.

Respondent 6: V ČB vím o Svazu neslyšících a nedoslýchavých, Tyflokabinetu a Tyfloservisu. V Praze o Dědině (rekvalifikační kurzy pro nevidomé).

Respondent 7: V ČB nevím, většinou to zajišťují neziskové organizace. V Praze je Paraple, v Brně Bariéry a Liga za práva vozíčkářů.

Respondent 8: Tyflokabinet zajišťuje počítačové kurzy.

Respondent 9: Je mi známa Česká komora tlumočnicků znakového jazyka Praha, dále Pevnost - Centrum znakového jazyka Praha.

5 Diskuze

Výzkum byl zaměřen na vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením a na zjištění stávajících možností. První skupinu tvořily osoby se zdravotním postižením, které hodnotily své možnosti dalšího vzdělávání. Druhou skupinu tvořili pracovníci neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením na Českobudějovicku. Ti se vyjadřovali k možnostem vzdělávání pro své klienty.

První výzkumná otázka, kterou jsem si klada, byla: “Jaké možnosti osoby se zdravotním postižením mají?” Domnívala jsem se, že osoby s nějakým handicapem o těchto možnostech budou mít přehled, nebo se o ně budou zajímat.

V úvodu samotného výzkumu byla respondentům se zdravotním postižením položena otázka týkající se věku. Věk respondentů se pohyboval ve věku 15-64 let, což je období, o kterém se hovoří jako o produktivním věku.

Poté následovala první otázka, která zjišťovala, zda respondenti pracují či studují. Ze zjištěných výsledků výzkumu vyplývá, že téměř $\frac{3}{4}$ jich pracuje.

Druhá otázka zjišťovala, jaký typ vzdělání respondenti mají. Z jejich odpovědí vyplynulo vzdělání různé. Od ZŠ po VŠ. U mentálně postižených osob převažovala zvláštní¹ a praktická škola. Osoby s jiným zdravotním postižením uvedly i VŠ. Jak uvádí SLOWÍK [28], je dnes pro studenty s handicapem už podstatně snazší absolvovat úspěšně různé formy vysokoškolského studia. Výsledky ale ukázaly, že pouze 2 respondenti mají dokončenou VŠ.

Třetí otázka byla zaměřena na to, zda měli respondenti zájem se po absolvování základní či střední školy dále vzdělávat. Výsledky ukázaly, že více jak polovina respondentů zájem neměla. SLOWÍK [28] uvádí, že nabídka vzdělávacích služeb spolků a sdružení nedokáže plně uspokojit skutečnou poptávku. Z mého výzkumu ale vyplynulo, že osoby se zdravotním postižením zase takový zájem dále se vzdělávat nemají, proto si myslím, že poptávka až tak velká není.

S touto otázkou souvisela otázka čtvrtá, kdy byli respondenti dotazováni, zda jim další vzdělávání bylo umožněno. Ti co zájem měli, těm to z 80% umožněno bylo.

¹ dnes speciální škola

Pátá otázka zjišťovala, jakou profesi by respondenti zvolili, kdyby měli možnost se rozhodnout. Více jak polovina respondentů nedokázala odpovědět. Víím, že tyto respondenti jsou omezeni svým zdravotním postižením, ale určitě by se našlo zaměstnání, které by vykonávat mohli a zároveň by je bavilo.

Otázka šestá a sedmá se dotazovala na to, zda si respondenti myslí, že stát málo dbá o vzdělávání zdravotně postižených dospělých, a pokud si to myslí, tak proč. Téměř ¾ respondentů odpověděla, že si nemyslí, že stát o tyto osoby dbá málo. Někteří odpověděli, že neví, a ti co odpověděli, že si myslí, že stát o tuto problematiku málo dbá, uvedlo jako důvod svého mínění, že kontinuální vzdělávání zcela chybí, nejsou dostatečné možnosti vzdělávání, nejsou vhodné podmínky pro vzdělávání zdravotně postižených a někteří uvedli, že se dává přednost zdravé populaci. NOVOSAD [20], uvádí, že je nezbytné vytvářet podmínky pro studium zdravotně postižených osob.

Osmá otázka zjišťovala, zda se respondenti někdy zajímali o možnosti dalšího vzdělávání. Více jak polovina respondentů uvedla, že se o možnosti dalšího vzdělávání zajímala. Zbytek respondentů se o tyto možnosti nikdy nezajímali. Jak uvádí SLOWÍK [28], v závislosti na hloubce a typu postižení se jim dnes nabízejí určité možnosti, které ovšem zatím nejsou zcela srovnatelné s možnostmi běžné populace. Někteří, i přes své postižení, nikdy necítili potřebu dozvídat se o možnostech dalšího vzdělávání.

Devátá otázka byla zaměřena na přehled osob se zdravotním postižením o jejich možnostech dalšího vzdělávání. Více než polovina respondentů uvedla, že přehled nemá.

V otázce deset jsem zjišťovala, zda respondenti někdy absolvovali nějaký rekvalifikační kurz. Na otázku mi téměř ¾ odpověděla, že žádný kurz neabsolvovala. Jak uvádí článek FUTURA [7], jsou kurzy jedním ze způsobů dalšího vzdělávání. Myslím si, že kurz, jako forma dalšího vzdělávání, je vhodný pro zdravotně postižené osoby. Ve volbě kurzu však člověka velmi limituje jeho postižení.

Otázkou jedenáct jsem se dotazovala na typ absolvovaného rekvalifikačního kurzu. Uvedené kurzy byly - počítačový kurz, kurz keramiky, kurz vaření, kurz podnikání. Jeden respondent uvedl masérský kurz a kurz anglického jazyka.

Otázka dvanáctá zjišťovala, zda znají respondenti někoho ze svých přátel, kdo se účastnil nějakého rekvalifikačního kurzu pro osoby se zdravotním postižením. Více jak $\frac{3}{4}$ respondentů uvedla, že neznají nikoho, kdo by se nějakého kurzu účastnil.

Třináctá otázka zjišťovala, zda je dle respondentů dostatek rekvalifikačních kurzů pro osoby se zdravotním postižením. Téměř $\frac{3}{4}$ odpověděla, že neví.

Když jsem se ve čtrnácté otázce dotazovala, jaké kurzy by měly být v nabídce více zastoupeny, odpovědělo mi 34% respondentů, že by dle nich byl vhodný počítačový kurz, dále se respondenti v menší míře zmínili o jazykovém kurzu. Většina na otázku nedokázala odpovědět, neboť jak se ukázalo v předcházející otázce, respondenti o nabízených rekvalifikačních kurzech mnoho nevědí.

V patnácté otázce jsem zjišťovala, zda byl někdy odmítnut respondentův požadavek na další vzdělávání jeho zaměstnavatelem. Nikdo se neseťkal s tím, že by jeho požadavek byl odmítnut.

V šestnácté otázce, která byla zaměřena na možnosti vzdělávání při zaměstnání, uvedlo 31% respondentů, že tuto možnost má. Souhlasím se SLOWÍKEM (28), že rovněž lidé s postižením mají, stejně jako všichni ostatní, potřebu a také právo vzdělávat se a rozvíjet po celý život.

Otázka sedmáctá zjišťovala, zda si respondenti myslí, že jsou možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením dostačující. Téměř $\frac{3}{4}$ respondentů nedokázala na otázku odpovědět. Odpovědi kladné a záporné byly skoro vyrovnané.

Poslední osmnáctou otázkou jsem se dotazovala, jaké možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením by respondenti uvítali. Respondenti se zmínili např. o počítačovém kurzu či kurzu vaření, většina jich ale nedokázala odpovědět.

Z první otázky, která byla určena pracovníkům neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením, vyplynulo, že nabídka dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením není dostatečná. Jak uvádí SLOWÍK [28], pro osoby, které nemohou vzhledem ke svému omezení využít standardních vzdělávacích příležitostí, neexistuje dostatečná speciální nabídka.

Odpovědi druhé otázky, která zjišťovala, zda je vůbec možné, aby se tyto osoby dále vzdělávaly, ukázala, že určitě ano. Na tomto místě musím opět, jako na předcházející straně u otázky č. 16, citovat SLOWÍKA [28], který uvádí, že rovněž lidé s postižením mají, stejně jako všichni ostatní, potřebu a také právo vzdělávat se a rozvíjet po celý život.

Třetí otázka zjišťovala, kde si respondenti myslí, že vzdělání těchto osob zpravidla končí. Na otázku se nedalo jednoznačně odpovědět. Je to ovlivněno mnoha faktory, jako je např. typ postižení, inteligence, možnosti apod. Souhlasím s NOVOSADEM [20], že by mělo být cílem, abychom se snažili zařadit co nejvíce postižených dětí mezi zdravé spolužáky do běžných škol.

Čtvrtá otázka zjišťovala zkušenosti pracovníků s dalším vzděláváním osob se zdravotním postižením. Odpovědi byly téměř vyrovnané, 4 respondenti uvedli, že zkušenosti mají, 5 jich uvedlo, že ne.

Na otázku pátou, jak by se dalo napomoci osobám se zdravotním postižením, aby jim bylo další vzdělání umožněno, odpovídali respondenti různě. Jeden respondent se zmínil o vhodných podmínkách pro tyto osoby, což zmiňuje i NOVOSAD [20].

Poslední otázka zjišťovala přehled o organizacích, které se dalším vzděláváním těchto osob zabývají. Respondenti zmínili jak zařízení na Českobudějovicku, tak v jiných městech. Osoby se zdravotním postižením mohou po dokončení studia na SŠ pokračovat studiem na VŠ. Např. JAMU umožňuje studium tříletého bakalářského oboru s názvem „výchovná dramatika Neslyšících.“ Dále se mohou účastnit kurzů, které pořádá např. Univerzita Karlova v Praze (jazykový kurz pro zdravotně postižené), Vysoká škola ekonomická v Praze (kurzy počítačové grafiky pro sluchově postižené), z neziskových organizací je to např. Pražská organizace vozíčkářů (počítačové kurzy a výuka anglického jazyka), či Život bez bariér (počítačový kurz pro zdravotně postižené zaměstnance a členy sdružení). Jako další organizace, které se zabývají dalším vzděláváním osob se zdravotním postižením, uvedli pracovníci např. Centrum Paraple, určené lidem ochrnutým po poranění míchy (počítačové kurzy různé náročnosti), Pevnost - Centrum znakového jazyka Praha (kurzy českého znakového jazyka s profesionálními neslyšícími lektory), také byla uvedena Dědina, o.p.s., která umožňuje

nevidomým a těžce zrakově postiženým lidem absolvovat intenzivní kurzy pracovní rehabilitace, na které navazuje rekvalifikace (keramická výroba, nácvik obsluhy PC apod.).

Realizaci výzkumu mi ztěžovala neochota. Několikrát jsem se setkala s odmítnutím spolupracovat, někdy se jednalo o pracovníky neziskových organizací, jindy šlo o nezáměr spolupracovat u klientů. V zařízení pro sluchově postižené osoby mi byl výzkum povolen jednou pracovnící, na místě mě jiná pracovníce (tlumočnice) odmítla s argumentem, že klienti odpovídání na otázky nemají rádi, a i kdyby náhodou někdo souhlasil, ona otázky tlumočit nebude. Tento přístup mě velmi překvapil, situace pro mě byla dost nepříjemná. V jiném zařízení to byli zase klienti, kteří nebyli ochotni se se mnou bavit.

Největší obavy jsem měla z komunikace s osobami s mentálním postižením. Myslela jsem, že nebudou ochotní, a zároveň schopní mi na otázky odpovědět, a že budu dlouho hledat vhodnou osobu. Mé obavy se ale nepotvrdily, s těmito klienty se mi komunikovalo nejlépe, byli přátelští a brali mě jako svou kamarádku. Kromě navštívených organizací jsem měla v plánu navštívit ještě Mesadu, jejímž cílem je prosazovat práva lidí se zdravotním postižením. Jelikož jsem zjistila, že už nemá sídlo v Českých Budějovicích, nebyl zde výzkum proveden.

Se SLOWÍKEM [28] souhlasím v tom, že u většiny osob s tělesným postižením není snížení mentální schopnosti. Setkala jsem se s 12 respondenty s tělesným postižením, a ani u jednoho se mentální postižení nevyskytlo.

Dle mého názoru se nedá přesně určit, jaký typ vzdělávání je pro osoby se zdravotním postižením nejvhodnější. Určitě záleží na typu postižení. Pro osoby s mentálním postižením bych doporučovala vzdělávat se do té doby, dokud jim to umožní jejich vzdělávací možnosti. U ostatních postižení by mělo probíhat vzdělávání po celý jejich život. Těm osobám, které by měly zájem, a vzdělávání by potřebovaly pro svou práci, by mělo být umožněno další profesní vzdělávání.

Závěrem bych se ráda zmínila o výuce čtení, psaní a počítání u osob s mentálním postižením v jednom ze zařízení, kde výzkum probíhal. Jelikož jsou zde osoby na úrovni mateřské školy, 1. nebo 2. třídy ZŠ, či dokonce nevzdělatelní klienti, je nutné je

naučit alespoň toto trivium (čtení, psaní a počítání). Ke čtení se pro jedince užívají jednoduché slabikáře a knížky pro první stupeň ZŠ. Psaní probíhá formou opisování písmen, málokdy klienti píšou celá slova. Klientům dělá velký problém psaní velkých písmen. Počítat se učí pouze s čísly 1-10, kdy matematické operace zahrnují pouze sčítání a odčítání. Je nutné s klienty vše neustále opakovat a věnovat se jim i individuálně.

6 Závěr

Výsledky výzkumu ukázaly, že respondenti nemají dostatečný přehled o možnostech dalšího vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením. Většina jich na otázku, zda jsou možnosti vzdělávání pro tyto osoby dostačující, nedokázala odpovědět.

Dále výsledky práce ukázaly, že pracovníci neziskových organizací, sídlící v Českých Budějovicích, vědí minimálně o jednom zařízení, které se dalším vzděláváním osob se zdravotním postižením zabývá. Pouze jeden respondent nemá přehled žádný.

Výsledky mé práce přinesly pohled na problematiku vzdělávání dospělých osob se zdravotním postižením. Výsledky lze využít pro vzdělávací instituce, nabízející další vzdělávání osobám se zdravotním postižením a pro neziskové organizace, věnující se těmto osobám. Dále mohou být využity úřadem práce ČB.

Jelikož se jedná o důležitou a zajímavou problematiku, měla by jí být věnována větší pozornost. Bylo by dobré, aby byly osoby se zdravotním postižením více motivovány k dalšímu vzdělávání a aby pro to měly vytvořeny vhodné podmínky. Dále, aby se nabídka dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením rozšířila a měly možnost si vybrat kurz či jinou formu dalšího vzdělávání dle svého uvážení a svých možností.

7 Seznam použité literatury

1. BÁNOVEC , L. *Dokumenty o dalším vzdělání a celoživotním učení* [online]. MŠMT, 2004, 13. listopadu 2007 [cit. 2008-11-12]. Text v češtině. Dostupný z WWW:<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-o-dalsim-vzdelavani-a-celozivotnim-uceni-1>>.
2. BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Kapitoly z andragogiky 1*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006 a. 77 s. ISBN 80-244-1355-8.
3. BEDNAŘÍKOVÁ, I. *Kapitoly z andragogiky 2*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006 b. 80 s. ISBN 80-244-1356-6.
4. BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 136 s. ISBN 978-80-247-2580-2.
5. BENEŠ, M. *Úvod do andragogiky*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2003. 131 s. ISBN 80-7184-542-6.
6. *Článek FUTURA: Investovat do vzdělání se vyplatí* [online]. RESPECT INSTITUT, o.p.s, 2008 [cit. 2009-02-10]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://www.respektinstitut.cz/2008/07/01/clanek-futura-investovat-do-vzdelani-se-vyplati/>>.
7. *Článek FUTURA: Muži a ženy se vzdělávají odlišně, odpovídá tomu i přístup v kurzech* [online]. RESPECT INSTITUT, o.p.s, 2008 [cit. 2009-02-10]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://www.respektinstitut.cz/2008/04/08/clanek-futura-muzi-a-zeny-se-vzdelavaji-odlisne-odpovida-tomu-i-pristup-v-kurzech/>>.
8. FISCHER, S. - ŠKODA, J. *Speciální pedagogika: Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: TRITON. 2008. 205 s. ISBN 978-80-7387-014-0.
9. GRIMOVÁ, B. *Právo a lidé s postižením* [online]. Dobromysl.cz, 2002-2009 [cit. 2009-03-01]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=481>>. ISSN 1214-2107.
10. JANKOVSKÝ, J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 2. vyd. Praha: TRITON, 2006. 173 s. ISBN 80-7254-730-5.

11. JESENSKÝ, J. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 354 s. ISBN 80-7184-823-9.
12. LECHTA, L. - MATUŠKA, O. *Rozvíjanie reči mentálne retardovaných detí raného a predškolského veku*. 1. vyd. Bratislava: Invocentru, 1995. 149 s.
13. MALACH, J. *Kapitoly z andragogiky*. Ostrava: Pedagogická fakulty Ostravské univerzity v Ostravě, 2002. 116 s. ISBN 80-7042-245-9.
14. *Memorandum o celoživotním učení* [online]. Národní vzdělávací fond, 2000 [cit. 2008-11-12]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>.
15. *Mezinárodní konference UNESCO o vzdělávání dospělých* [online]. MŠMT, 2001 [cit. 2008-11-12]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/mezinarodni-konference-unesco-o-vzdelavani-dospelych>>.
16. MORAVCOVÁ, K. Vzdělávací strategie OECD "celoživotní vzdělávání pro všechny". In *Kurikulum andragogiky: Sborník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta, 2003. s. 163-165. ISBN 80-244-0638-1.
17. MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. 2. přeprac.vyd. Praha: ASPI, 2004. 146 s. ISBN 80-7357-045-9.
18. MUŽÍK, J. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. 1.vyd. Plzeň: Fraus, 2005. 202 s. ISBN 80-7238-220-9.
19. *Národní akční plán zaměstnanosti na léta 2004-2006: Souvislosti a cíle národní politiky zaměstnanosti* [online]. 2004 [cit. 2008-02-16]. Text v češtině. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/employment_social/employment_strategy/nap_2004/nap2004cz_cz.pdf>.
20. NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. 159 s. ISBN 80-7367-174-3.
21. PALÁN, Z. Andragogika a vzdělávání dospělých v datech. *Andragogika*, 2006, č. 4, s. 3 - 4. ISSN 1211 – 6378.

22. PALÁN, Z. Andragogika a vzdělávání dospělých v datech. *Andragogika*, 2007, č. 2, s. 2 – 3. ISSN 1211-6378.
23. PALÁN, Z. Andragogika a vzdělávání dospělých v datech. *Andragogika*, 2007, č. 3, s. 2 – 3. ISSN 1211-6378.
24. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-6.
25. PROCHÁZKA, M. - SOMR, M. *Kapitoly z didaktiky vzdělávání dospělých*. 1. vyd. České Budějovice: V-studio. 2008. 97 s. ISBN 978-80-254-1919-9.
26. PRŮCHA, J. *Přehled andragogiky*. 1. vyd. Praha: Portal, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.
27. RENOTIÉROVÁ, M. - LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 290 s. ISBN 80-244-0646-2.
28. SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.
29. ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2003. 192 s. ISBN 80-7178-821-X.
30. *Výzkum a vývoj, vzdělávání: Současný stav* [online]. BusinessInfo.cz, 2005 [cit. 2009-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/strategie-udrzitelneho-rozvoje-cr/vyzkum-a-vyvoj-vzdelavani/1000986/21093/>>.
31. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. 2. vyd. Praha: Portál, 1996. 196 s. ISBN 80-7178-096-0.

8 Klíčová slova

- ❖ Andragogika
- ❖ Celoživotní učení a vzdělávání
- ❖ Osoba se zdravotním postižením
- ❖ Speciální pedagogika

9 Přílohy

Příloha č. 1:

Rozhovor pro osoby se zdravotním postižením

Příloha č. 2:

Rozhovor pro pracovníky neziskových organizací, věnující se osobám se zdravotním postižením

Příloha č. 1: Rozhovor pro osoby se zdravotním postižením

1. Pracujete, nebo ještě studujete?

- a) pracuji
- b) studuji
- c) jiná odpověď

2. Jaké máte vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen
- c) SOU s maturitou
- d) Střední vzdělání s maturitou
- e) VOŠ
- f) VŠ
- g) jiná odpověď

3. Měl/a jste zájem se po absolvování základní či střední školy dále vzdělávat?

- a) ano
- b) ne

4. Bylo Vám to umožněno? Pokud ne, tak proč?

- a) ano
- b) ne

5. Kdyby jste měl/a možnost se rozhodnout pro jinou profesi, jaká by to byla?

.....

.....

.....

6. Myslíte si, že stát málo dbá o vzdělávání zdravotně postižených dospělých?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

7. Pokud ano, proč si myslíte, že tomu tak je?

.....

.....

.....

8. Zajímal/a jste se někdy o možnosti dalšího vzdělávání?

- a) ano
- b) ne

9. Máte přehled o možnostech dalšího vzdělávání?

- a) ano
- b) ne

10. Absolvoval/a jste nebo absolvujete nějaké rekvalifikační kurzy?

- a) ano
- b) ne

11. Jaké kurzy jste absolvoval/a, případně absolvujete?

.....

.....

.....

12. Účastnil, nebo účastní se někdo z vašich přátel nějakého kurzu či jiné formy dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením?

- a) ano
- b) ne

13. Je podle vás dostatek rekvalifikačních kurzů pro tyto osoby?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

14. Jaké kurzy by měly být v nabídce více zastoupeny?

.....

.....

.....

15. Byl někdy vaším zaměstnavatelem odmítnut váš požadavek na další vzdělávání?

- a) ano
- b) ne
- c) jiná odpověď

16. Máte možnost se při svém zaměstnání dále vzdělávat?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) jiná odpověď

17. Myslíte si, že jsou možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením dostačující?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

18. Jaké další možnosti vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením by jste uvítal/a?

.....
.....
.....

Příloha č. 2: Rozhovor pro pracovníky neziskových organizací

1. Myslíte si, že je dostatečná nabídka dalšího vzdělávání pro osoby se zdravotním postižením?

2. Je dle vás vůbec možné, aby se tyto osoby dále vzdělávaly?

3. Kde si myslíte, že jejich vzdělání zpravidla končí?

4. Máte nějaké zkušenosti s dalším vzděláváním zdravotně postižených osob?

5. Jak by se dle vás dalo napomoci těmto osobám, aby jim bylo další vzdělávání umožněno?

6. Víte o nějakých zařízeních (nejenom v ČR), které se dalším vzděláváním těchto osob zabývají?